

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет “Києво-Могилянська академія”
Факультет економічних наук
Кафедра фінансів

Магістерська Робота
Освітній ступінь: магістр

на тему: **«Роль державних комерційних банків у фінансовій системі
України»**

Виконав: студент 2-го року
навчання, Спеціальності
072 «Фінанси, банківська справа та
страхування»

Венгер Кирило Олександрович

Керівник: Долінський Л.Б.
д-р економ. наук, професор

Рецензент Вітлінський В.В.
(прізвище та ініціали)

Магістерська робота захищена
з оцінкою «_____»

Секретар ЕК _____
«____» _____ 2024 р.

Київ 2024

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНИХ БАНКІВ ТА ЇХ РІЛЬ У ФІНАНСОВІЙ СИСТЕМІ	6
1.1 Державні банки та участь держави у фінансовій системі.	6
2.2 Державні комерційні банки в Україні.....	18
РОЗДІЛ 2 ВПЛИВ ДЕРЖАВНИХ БАНКІВ НА ФІНАНСОВУ СИСТЕМУ УКРАЇНИ	24
2.1 Огляд банківського сектору України.....	24
2.2 Кредитна діяльність державних комерційних банків.....	32
2.4 Моделювання чинників впливу на обсяг непрацюючих кредитів	53
РОЗДІЛ 3 ПЕРСПЕКТИВИ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНИХ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ	59
3.1 Потенційна структура державного капіталу в Україні та участь міжнародних організацій.....	59
3.2 Перспективи роботи з непрацюючими кредитами.....	66
ВИСНОВКИ.....	70
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	73

ВСТУП

Сучасні фінансові системи, маючи комплексну структуру, зростаючу кількість установ, та їх типів, досі значною мірою залежать від участі держави. Особливої ролі, в такій взаємодії, набувають державні комерційні банки, що виконують різні ролі та функції, що можуть виходити за рамки діяльності приватних комерційних установ. Ці установи, можна розглядати як державних ринкових агентів, адже їх діяльність частіше не має ознаки прямої державної інтервенції. Так, державні банки можуть стимулювати економічний розвиток та стабілізувати фінансові системи.

Історично, державні банки формувалися як інструмент для спрямування капіталів в стратегічні сектори, важливі для економічного розвитку. Такі установи брали участь у інфраструктурних проектах та індустріальному розвитку, створюючи робочі місця та ряд інших екстерналій. Таке сприйняття державних банків за нормальних умов існує і зараз. Український досвід, в свою чергу, вказує на те, що природа державного банку в країні може бути пов'язана переважно з кризовими явищами, і за відсутності яскраво-виражених функціональних банків, банків розвитку, роль комерційного банку стає менш очевидною, адже націоналізований банк, залишається комерційною установою за своєю природою. При тому, державні банки можуть бути інструментом для впровадження монетарної політики, пом'якшення кризових зрушень що відбуваються у секторі, або ж для фінансування уряду, зважаючи на участь державного капіталу. Всі ці функції, незалежно від ефективності, породжують і критику, адже банки можуть бути політичним інструментом, що призводить до неефективного використання ресурсів та створення ризиків для економіки. Навіть сам факт участі держави у секторі, через комерційну установу піднімає питання щодо конкуренції з приватними банками, принципів вільних ринків та загалом, доцільності державної інтервенції.

Для України існування цих банків є об'єктивною реальністю, та наслідком криз, потенційні наслідки яких значно перевищують питання щодо доцільності державної

інтервенції з теоретичної точки зору. При тому, кожна націоналізація, за нормальних умов передбачає і приватизацію – зменшення частки держави у секторі до війни було основним напрямом роботи з державними банками. Так, більшість комерційних банків розвиваються та адаптуються до поточних економічних реалій, в яких їх роль має контрастувати з діяльністю приватних банків. В умовах необхідності економічного відновлення, та проблематики діяльності державних банків загалом та під час війни, дослідження їх ролі набуває **особливої актуальності**, адже діяльність таких банків, має набувати ознак стратегічного спрямування.

Об'єктом дослідження є фінансова система та банківський сектор України, а **предметом** – роль, стан та перспективи функціонування державних комерційних банків. Для визначення чинників впливу на показники діяльності банків було застосовано **метод моделювання**, для інтерпретації результатів – **метод узагальнення та порівняння**. Інформаційною базою стали статистичні дані Нацбанку, регулятивні документи, рішення та провадження, а також статті, підручники та наукові роботи українських дослідників. **Метою роботи** є визначення стану та перспектив державних комерційних банків, виокремлення особливостей їх діяльності в Україні та їх вплив на фінансову систему загалом. **Завданнями** поставленими у роботі є визначення основних принципів та практик участі держави у банківському секторі, порівняння світового досвіду з українським, визначення особливостей націоналізацій банківських установ в Україні та визначення відмінностей у діяльності та поведінці державних та приватних банків. Також, варто оцінити основні проблеми, пов'язані з державними банками: високу частку непрацюючих кредитів, фінансування через ОВДП, концентрацію активів та труднощі пов'язані з приватизацією. Робота має **практичне значення** для визначення подальших перспектив державних комерційних банків та систематизації їх моделей функціонування, для визначення їх подальшої ролі в економіці. У роботі розглядаються фундаментальні припущення щодо державної участі у банківському секторі, співставлення їх з фактичним становищем в Україні, стан державних

комерційних банків, показники їх діяльності. У першому розділі розглянуті теоретичні аспекти діяльності державних комерційних банків, та особливості їх діяльності в Україні. У другому розділі наведено результати виконання економічних нормативів банками та загальні показники діяльності сектору, та окремо діяльності державних банків та оцінка факторів впливу на рівень непрацюючих кредитів.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНИХ БАНКІВ ТА ЇХ РОЛЬ У ФІНАНСОВІЙ СИСТЕМІ

1.1 Державні банки та участь держави у фінансовій системі.

Думка щодо ролі державних фінансових установ може різнитися залежно від часу, типу установи та фінансової системи загалом. Оцінка банку, виключно як державної установи, зазвичай передбачає його функції, що не мають на меті комерційної вигоди. Так, деякі сучасні банківські системи можуть мати державну частку виключно для обслуговування соціального сектору. В свою чергу націоналізовані банки, не можуть ототожнюватися з попередніми, адже найімовірніше мають іншу структуру активів, клієнтську базу, інфраструктуру та бізнес модель. Так, наприклад, в Україні державний Приватбанк, є державним виключно за структурою власності а функціонально – працює на комерційних засадах та має потенціал до приватизації. Ощадбанк в свою чергу розглядається як установа інфраструктурна, основною ціллю якої є обслуговування соціального напрямку.

Основні аргументи щодо участі держави у банківському секторі, як безпосередньої (державна частка у структурі власності), так і інституційного - тобто за активної участі центрального банку можна розділити на чотири групи: Підтримка здорового клімату у секторі; згладжування кризових ринкових явищ; фінансування соціально важливих, але комерційно непривабливих проєктів; потреба надавати банківські послуги всьому населенню, у зв'язку з тим, що комерційні банки можуть бути незацікавлені у розвитку своєї інфраструктури в певних регіонах [1]. Останній пункт поступово втрачає свою важливість на фоні розвитку технологій банківських установ. Аргументи на користь участі держави через ринкові чинники, пов'язані з тим, що банки досить вразливі установи, зобов'язання яких складаються з депозитів на вимогу, а активи – з кредитів які є в рази менш ліквідними. Тобто для банківських

установ є критичними відтоки коштів вкладників, що можуть призвести до дефолту установи через певні панічні настрої та очікування. Згладжуваннями таких криз сьогодні займаються центральні банки, які впливають на ринок інституційними інструментами, та інтервенції яких є регламентованими. Таким чином, безпосередня участь держави у банківському секторі, через утриманням на балансі певного комерційного банку не виправдовується виключно тим, що банки можуть «падати», або тим, що необхідно підтримувати стабільність сектору, хоча в Україні і переважає перша причина. Незалежно від структури власності, банківські установи виконують дві особливі макроекономічні функції, що мають ознаку суспільного блага: вони є джерелом ліквідності для інших установ, а також, через них значною мірою запроваджується трансмісійний механізм – таким чином вони є запорукою ефективної монетарної політики регулятора. [2] Регулятор також займається і банківським наглядом, що пов'язано з тим, що банки можуть тяжіти до більших ризиків ніж його вкладники.

З точки зору згладжування ефектів та стабільності сектору, участь держави корисна у випадках коли банки не створюють достатню пропозицію під час кризових періодів. Іноді, впроваджуючи занижкі ставки та підвищуючи пропозицію, комерційні банки можуть діяти контр-циклічно, стимулюючи виходи з рецесії, або навпаки. Державні інтервенції можуть координувати економічні цикли та дії банків, завдяки ефективній монетарній політиці. Загалом, ефективна макро-пруденційна політика може стимулювати банки та формувати їх схильність до ризику таким чином, щоб фінансувати будь-які потенційно прибуткові проекти. Щоправда, на противагу, існують і докази того, що державна частка може робити монетарну політику менш ефективною.[3]

Група причини, що стосується стимулювання кредитування соціально-важливих напрямів економіки (або-ж соціально обґрунтованих), базується на тому що приватні кредитори зазвичай не зацікавлені у фінансуванні проектів, що попри позитивний вплив на загальноєкономічне середовище, не є рентабельними. Таким

чином, пряма участь держави може забезпечувати вищий рівень кредитування публічного сектору, або програм розвитку бізнесу, іпотек, компенсуючи недосконалість ринку, що призупиняють потоки коштів у соціально-важливі, але неприбуткові галузі. За умови відсутності розвиненого ринку капіталу, що створював би альтернативні джерела фінансування, яких зазвичай нема у країнах, що розвиваються, участь держави виправдана та необхідна. Останнім аргументом на користь участі держави, є те, що комерційні банки можуть бути незацікавлені у обслуговуванні певних регіонів, через низьку заселеність або економічну непривабливість та рівень розвитку регіону. У цих випадках, держава, як і у випадку з фінансуванням соціальних проектів, має компенсувати ринкову асиметрію та забезпечити максимальну можливу частку населення банківськими послугами.

Сучасний економічний контекст, зазвичай передбачає невисоку частку держави у розвинених країнах, але при тому, значна участь держави у банківських секторах досі є поширеним явищем, не зважаючи на загальну тенденцію до приватизації останніх чотирьох десятиліть.[4] Тим не менш, станом на 2008-10-ті роки переважна частка державної участі спостерігається у країнах, що розвиваються (рис 1.1). Серед розвинених країн, що мають значну державну частку у секторі, можна відзначити хіба що Німеччину, але така участь не є аналогічною до інших, адже країни, що орієнтовані на соціальну економіку також відзначаються значним перерозподілом ВВП у державі, що корелює зі значною часткою держави, в тому числі і у банківському секторі. Десятку ж країн, з найбільшою часткою держави, окрім як через присутність експансивних політичних режимів, можна описати обмеженим розвитком бізнесу загалом та соціалістичною спадщиною.

Як було зазначено вище, основною причиною існування державних банків є те, що їх діяльність може бути зосереджена на розвитку певних секторів економіки та регіонів, що не становлять інтересу для приватних комерційних банків. Так, наприклад, потреба у точковому фінансуванні економіки, призвела до хвилі націоналізацій після Другої Світової Війни. На противагу цьому існує думка, що

банки на балансі держави можуть бути електоральним інструментом, тобто такі банки можуть використовуватись для фінансування проектів, умовною виручкою з яких будуть голоси виборців. До того ж додаються і аргументи, на користь того, що за високого рівня участі держави у секторі, страждає фіскальна політика, через те, що інституційні рішення фактично накладаються на державний капітал. Так чи інакше, державні банки виконують широкий спектр задач, серед яких, можуть бути і ті, що спровоковані інтересами держави.[5]

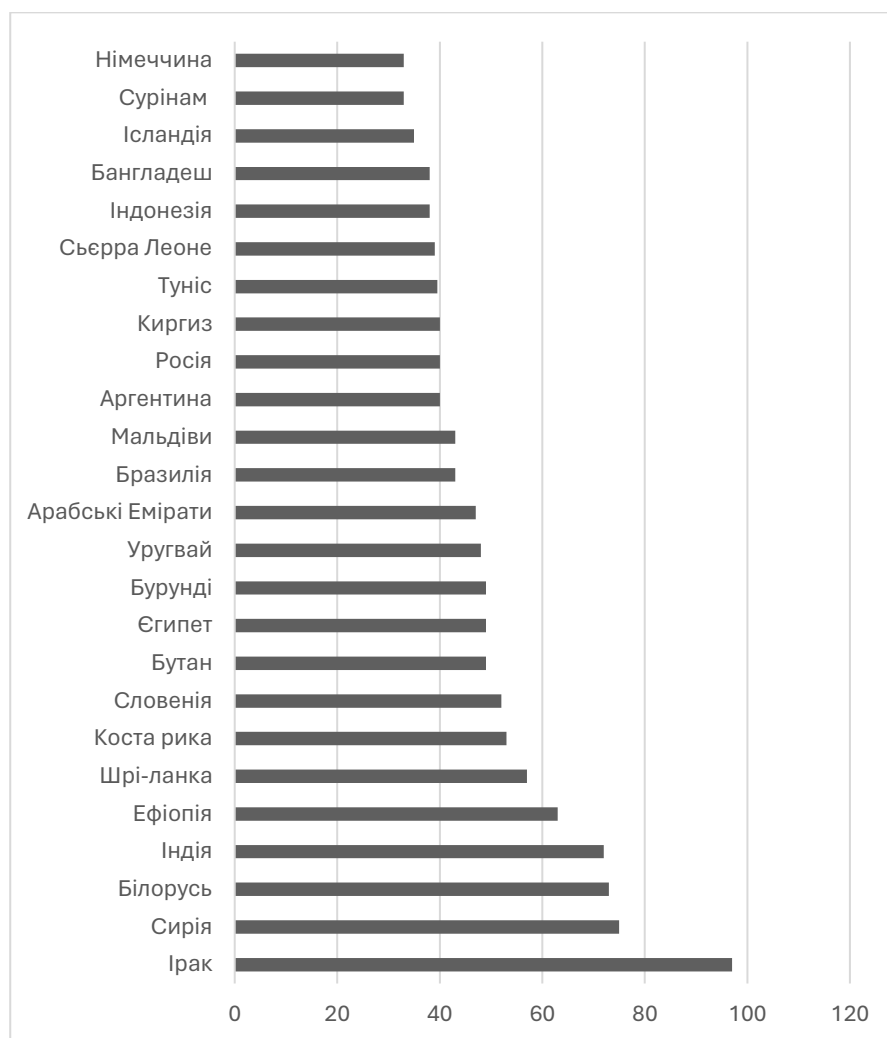

Рисунок 1.1 – Частка держави у банківському секторі за країнами

Джерело –Складено автором за даними Світового Банку [6]

Участь держави у фінансових системах значно знижувалася з 1980-х років. У середині 1970-х державна частка у банківських активах становила вище 40 відсотків

навіть у розвинутих економіках, і складала близько двох третини навіть у розвинених економіках. Вже на початку 1990-х, державний капітал скоротився до 25% у розвинутих економіках та до 50% у економіках що розвиваються. (Levy Yeyati et al., 2007). Приватизація продовжувалася у 90-х і перших роках 2000-х. До початку Світової кризи 2008-го року, державна частка складала приблизно 18% у розвинутих економіках та економіках що розвиваються. [7]

Поза групою продуктивних причини участі держави у банківському секторі, лежить потреба у націоналізації приватного капіталу. Під час глобальної фінансової кризи 2007-2008 років, уряди багатьох держав націоналізували великі приватні комерційні банки. Такі заходи зазвичай відбуваються задля запобігання банкрутства системно важливих банків, падіння яких ставить під загрозу всю економіку. Так, Королівський банк Шотландії (Великобританія), [8] Hypo Real Estate (Німеччина) [9], ABN-Amro в Нідерландах [10], Fortis, Dexia (нині Belfius) в Бельгії [11], Bankia в Іспанії [12], Banco Espírito Santo в Португалії [13], тощо були націоналізовані. При тому, держава в таких випадках часто не змінює формат функціонування банків, або ж їх бізнес модель на користь соціальних потреб або виконання інших державних функцій. Таким чином, націоналізовані банки функціонують на повністю комерційних засадах, незалежно від держави. Жоден з перелічених вище банків не став інструментом «економіки розвитку» і не був залучений до фінансування державних потреб. В подальшому, після націоналізації активів та їх нормалізації, уряди повторно заохочують приватизацію. Варто зазначити, що деякі банки були націоналізовані частково, шляхом сегрегації «хороших» та «поганих» активів.

Так, можна визначити, що висока частка держави у секторі, не є питомо негативним явищем, адже частко відбувається в контексті падіння банків, хоча в подальшому ринок і потерпає від конкуренції з державним капіталом і потенційним заміщенням приватного. В такому контексті, випадок України загалом не підпадає під загальні «розвиткові» засади, за яких присутні переваги участі держави, адже серед усіх державних банків переважна частина (або частина активів) – це наслідки

націоналізації. При тому, політику держави не можна назвати експансивною. Особливості державних банків в Україні буде розглянуто у третьому параграфі.

Загальне тяжіння до приватизації не підпорядковується єдиній першопричині, через яку уряди переважно зацікавлені у відповідному заході. Можна виокремити такі мотиви приватизації державних банків: Збільшення доходів держави; Важливість доходів від приватизації виходить далеко за межі країн з перехідними економіками. Надходження від британської приватизації у 1980-х роках істотно зменшили державний борг. Іншою перевагою є те, що приватизація сприяє ефективному використанню фінансових ресурсів та зменшує можливість держави втручатись у економіку. Велика кількість наукових робіт, досліджень, та і загалом, сучасні економічні доктрини передбачають, що державна власність – поганий стимул для розвитку та досягнення комерційних цілей, незалежно від моделі управління тим чи іншим підприємством, зокрема, банками. Уряди у випадку приватизації отримують ринково зумовлений споживчий попит та пропозицію у секторі– оскільки сам факт «державності» банку впливає на дії та поведінку економічних суб'єктів, відвертаючи або привертаючи попит залежно від ситуації. Так, більш ефективні установи, потребуватимуть і нижчого рівня субсидіювання, що звільнить частину ресурсів для інших напрямків, що лежать у сфері відповідальності держави. Для держави витрати на субсидіювання та докапіталізацію/рекапіталізацію таких установ для нормалізації їх кредитних портфелів і подальше приведення банку до стану в якому він стане привабливішим для потенційних інвесторів можуть бути нижчими за витрати, що держава може понести у випадку тривалого перебування банку на балансі держави. Така аргументація покладається, на те, що приватний капітал є більш ефективним, оскільки передбачає комерційний інтерес акціонерів, на противагу відсутності такого інтересу у держави. Приватизація державних банків також допомагає вирішенню питання концентрації активів, та розширює інвестиційні можливості. При тому, держава має змогу контролювати процес входження у капітал, що за правильних стимулів та відсутності конфлікту інтересів, може за потреби стимулювати зростання

саме національного приватного капіталу. Так, приватизація може сприяти ще і розвитку ринку капіталу, що актуально у випадку України. У іншому випадку держава буде зацікавлена у співпраці з афілійованими сторонами, або частіше, що актуально для країн що розвиваються – надавати перевагу вже існуючим стратегічним партнерам, що теж перекликається з Українським досвідом (Ощадбанк та Укراгазбанк). Так, банк, що менш комерційно орієнтований, та має проблеми з якістю активів, менеджменту та бізнес моделі, більш ймовірно буде приватизований через продаж переважної частки акцій. Перевагою виходу держави з капіталу є і моментальне зростання рівня конкуренції у секторі. Так, за умови входження у капітал державної установи, конкурентів тих банків, що уже працюють на ринку, відбудеться економічне зближення з більш розвиненими державами. Це тягне за собою ряд переваг: покращення загального рівня управління, згладжування ринкових нерівностей, ширший рівень пропозиції а відповідно і більш активна робота для задоволення існуючого попиту. Найбільшою перевагою є те, що банківська установа стає більш ринково-дисциплінованою. Доступ до державного фінансування не може не впливати на діяльність банку. У даного фактору є значний мультиплікатор, у випадку країн з загальною високою часткою державної власності. Так, представники публічного сектору, державні підприємства, органи державної влади тощо, загалом ті, хто отримували преференції від державних банків, також матимуть стимул до вищої ефективності, адже вимушені будуть фінансуватися на ринкових умовах – тобто за ринковими ставками. Емпіричний досвід, стосовно тяжіння різноманітних банківських систем до приватизації, підтверджує той факт, що уряди та регулятори загалом притримуються думки щодо переваги приватного капіталу. [14]

Роботи, у яких досліджується зв'язок державної частка та «поганого» зростанням не завжди приходять до однозначних висновків [15; 16]. Зростання частки держави у випадку націоналізації відбувається на економічних спадах, а приватизація відбувається навпаки – на підйомі та приведенні установи до комерційно привабливого вигляду. Тобто, сам факт того що банк переходить на баланс держави і

перебуває під «державним управлінням» не спричиняє погіршення активів. Так, не можна і сказати, що націоналізація призводить до економічних криз. При тому, у випадку надто довгого перебування банку на балансі держави, за умови, що банк знаходиться під незалежним управлінням, означає що він, так чи інакше, виконуватиме основну функцію будь якої комерційної установи – максимізуватиме свою капіталізацію, заміщуючи тим самим приватний капітал.

1.2 Вплив державних банків на економічний розвиток та фінансову систему

Питанням впливу держави на банківський сектор, роботі та ролі державних комерційних банків присвячено велику кількість робіт, а ефективність участі держави є предметом дискусії. Переважно, оцінка державних банків відбувається в межах двох теорій: «розвиткової» та «політичної». Перша, розглядає державні банки як інструмент для фінансування секторів, що оминаються іншими банками на умовах нижчих ніж ринкові, та загалом передбачає те, що держава у банківській сфері має займатися розвитком. В межах другої теорії державні банки розглядаються через свій політичний аспект. Обидва напрями не мають ключових протиріч, і тому, можна зробити висновок, що у переважній частині літератури розглядаються позитивні (розвиткові) та негативні (політичні) аспекти діяльності державних банків. Особливої ролі в контексті впливу на економіку, надається саме банкам розвитку, як таким, що найбільше відповідають мотивам державної участі у фінансовій системі. Банки розвитку є практично у всіх країнах, незалежно від рівня економіки. Зазвичай вони підтримують сектори сільського господарства, міжнародну торгівлю, інфраструктурні проекти, туризм, ринок житла та розвиток бізнесу через фінансування малих та середніх підприємств. [17]

Загалом- же, перелік функцій державних банків ширший ніж у приватних, адже включає деякі стратегічні аспекти, наприклад загальну підтримку фінансової стабільності, або згладжування ринкових нерівностей.

Значну кількість робіт присвячено і оцінці впливу державних банків на економіку. Широкий перелік ефектів, що пов'язані з участю держави у банківському секторі було досліджено у роботі «State-Owned Banks and Fiscal Discipline»[5]. Автори, за допомогою економетричного апарату, тестують гіпотези щодо банківських секторів з вищою державною часткою: вищий рівень кредитування публічного сектору, нижча частка кредитування приватного сектору та зниження «фіскальної дисципліни» у секторі. У роботі «Should the Government Be in the Banking Business? The Role of State-Owned and Development Banks» [1] виокремлюються як загальні моделі функціонування державних банків, так і висновки щодо їх впливу. Автори, на прикладі країн з перехідними економіками роблять висновок щодо гальмування економічного розвитку при високій частці держави у банківському секторі, але при тому, наводять і приклад країн Латинської Америки, де свідчать про користь державної участі у стимулюванні попиту. Особливої уваги автори приділяють банкам розвитку, як прикладу найбільш ефективної моделі державної участі у банківському секторі. Вплив держави на кредитування розглянуто у роботі «The Effects of Government Ownership on Bank Lending». У цій статті досліджується вплив державної власності на кредитну поведінку банків. У роботі порівнюються дві групи компаній, що фінансуються через державні та приватні банки. Автор приходить до висновку, що державні банки схильні до ставок нижчих за ринкові. Тобто наявність значної частки державних банків, начебто занижує природню ринкову ставку у секторі. Окрім нижчих ставок у державних банках, автор зазначає, що вони схильні до кредитування політично афілійованих компаній [18]. Велика кількість робіт, що досліджують державні банки, а саме проблему високої державної частки у секторі, переважно стосуються країн, що розвиваються. У таких роботах розглядаються суміжні питання: стратегії

приватизації, непрацюючі кредити на балансах державних банків та порівняння їх ефективності з приватними установами. [19;20;21]

Роботи, що досліджують питання ролі державних банків в Україні варто оцінювати залежно від періоду часу, адже державна частка та кількість установ державного сектору змінювались досить часто. У роботі «Analysis of the Impact of State-Owned Banks on the Sustainability of Public Finances» [22] проведено аналіз впливу державних банків на стабільність бюджету. Автори тестували гіпотезу щодо недоброякісного впливу державних банків, порівнюючи вхідні та висхідні грошові потоки (рис 1.2) державних банків за 2009-2022 роки, відповідно проаналізувавши вичерпний перелік установ за широкий проміжок часу. Автори, базуючись на даних щодо дохідності, рентабельності активів, сплачених податках та сумах рекапіталізацій банків роблять висновок щодо структури активів державних банків, їх збільшення статутного капіталу за рахунок коштів, отриманих від уряду України через розміщення ОВДП. Зазначається, що рівень рентабельності власного капіталу банків нижчий за облігації що залучалися за ринковими ставками. Таким чином викривається ефект «перекладання», адже частину процентних платежів державних банків сплачують платники податків. Авторами визначено, що витрати на капіталізацію банків в Україні перевищили інші державні видатки та спричинили зміну у структурі бюджету.

Смовженко, Лютий, Денис у роботі «CORPORATE GOVERNANCE IN THE STATE-OWNED BANKS» [23] досліджують особливості системи управління державних банків. Визначається, що основною відмінністю в управлінській структурі між державними та приватними банками є те, що держава може одночасно виступати у ролі власника, менеджера, кредитора та регулятора. Автори, з точки зору теорії управління, вказують на певний конфлікт інтересів, що присутній у діяльності державних банків.

У роботі А. О. Касич, О. О. Підкуйко, І. М. Коротенкова «РОЛЬ ДЕРЖАВНИХ БАНКІВ У РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ» [24] автори відзначають

високу питому вагу банків з державним капіталом, як можливість для уряду визначити спеціалізацію банківських установ. Так, пропонується подальший розвиток Ощадбанку як ощадного банку для населення, Укрексіму – обслуговування міжнародних угод, а Приватбанку – фінансування інноваційних напрямків. На думку авторів, банки державного сектору в Україні мають певний рівень неузгодженості місій банків з фактичною діяльністю. В цій роботі також зазначається необхідність зниження державної частки у банківському секторі.

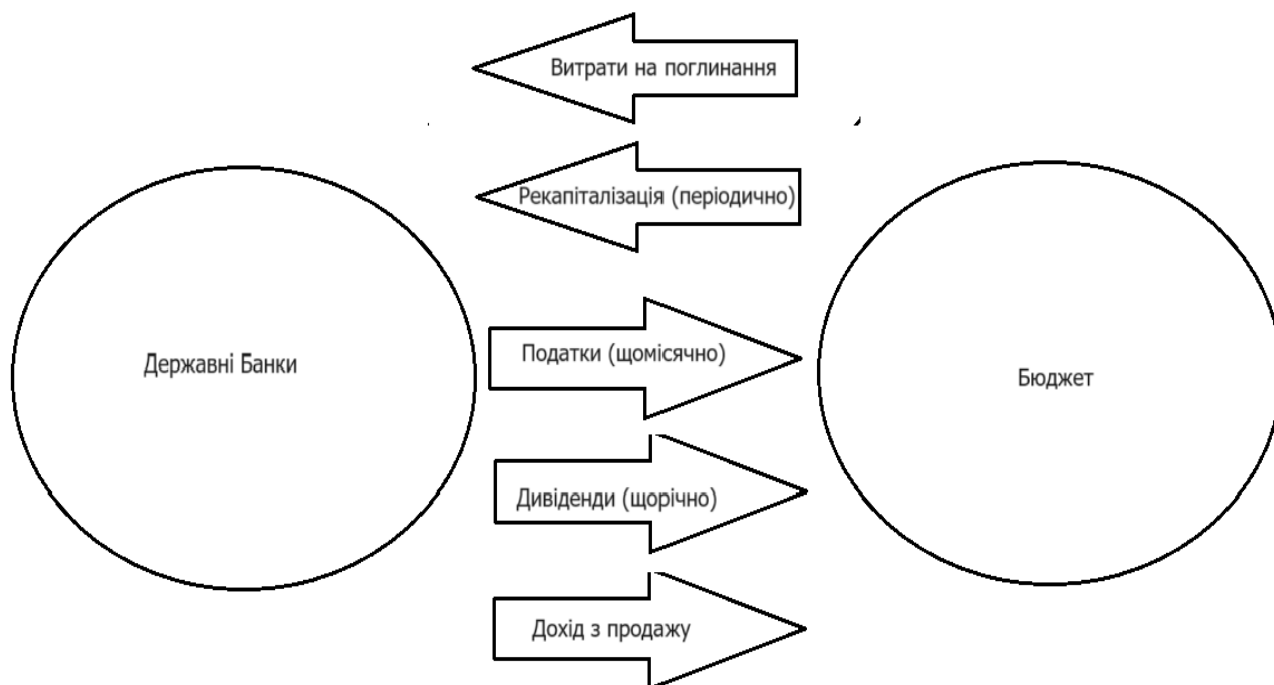

Рисунок 1.2 - Вхідні та висхідні грошові потоки державних банків

Джерело – Складено автором Analysis of the Impact of State-Owned Banks on the Sustainability of Public Finances [22]

В. Огородник систематизує загальні підходи до оцінки впливу державних банків на економіку та їх ефективність; систематизує загальні підходи до оцінки впливу державних банків на економіку та їх ефективність. Автор також виокремлює дві основні теорії: «політичну» та «розвиткову», які розглядають такі установи за

протилежними критеріями. [25] Дійсно, більшість робіт, концентруються саме на цих питаннях. У роботі проаналізовано і специфічні функції державних банків в контексті їх соціальної місії та нетиповості стратегій у порівнянні з приватними установами. Автор виокремлює дві основні теорії: «політичну» та «розвиткову», які розглядають такі установи за протилежними критеріями. Дійсно, більшість робіт, концентруються саме на цих питаннях. У роботі проаналізовано і специфічні функції державних банків в контексті їх соціальної у порівнянні з приватними установами.

Загалом, майже за всіма роботами, що так чи інакше оцінюють роботу державних банків просліджуються декілька основних тез: низька ефективність державного капіталу та політичні ризики державних банків. Особливо критичними є вітчизняні роботи, адже навіть при тому, що клімат у банківському секторі покращувався, основна проблема державних банків лишалася - частка непрацюючих активів та потреба у приватизації банків. На думку автора, політичний аспект діяльності державних банків є суб'єктивним, адже такому ризику піддані будь-які банки, і взагалі всі економічні агенти. Приклади політично-вмотивованих рішень за участі приватного капіталу також поширені. При тому, за умови достатнього рівня незалежності установи від держави та регулятора, та наявності правильних стимулів у менеджменту банку зникатимуть і ознаки політичного опортунізму, тощо. Щодо ефективності державного капіталу, дійсно існують як емпіричні докази так і теоретично-обґрунтовані засади, які підтверджують вищу ефективність приватного капіталу. Першочергово це пов'язано з меншою комерційною інтенсивністю у роботі державних банківських установ, які концентруються на соціально-важливих напрямках, займаються кредитуванням неприбуткових секторів та часто мають справу з обслуговуванням поганих активів. Інші аргументи щодо недоцільності діяльності державних банків стосуються нижчої ринкової дисципліни через доступ до державного фінансування.

2.2 Державні комерційні банки в Україні

Відповідно до ст. 7 Закону України “Про банки і банківську діяльність”, державний банк – це банк, 100 % статутного капіталу якого належить державі та котрий може існувати лише у формі акціонерного товариства [26]. Поділ банків на групи згідно відбувається згідно рішенням Національного банку України “Про групування банків” [27]. Класифікація банків здійснюється за такими критеріями: з державною часткою – банки, де держава має частку в статутному капіталі більше 75 %, незалежно від того, чи володіє нею напряду або опосередковано; іноземних банківських груп – банки, контрольні пакети акцій яких належать іноземним банкам або іноземним фінансово-банківським групам; з приватним капіталом – банки, де один чи кілька приватних інвесторів мають істотну участь та володіють не менше ніж 50 % статутного капіталу.

В Україні станом на 2024 рік діють 5 державних банків. Два з них – від початку банки державні та функціональні: Укресімбанк та Ощадбанк. Вони, за наведених вище теоретичних засад, підпадають до групи банків, що виконують інфраструктурні та специфічні функції, що лежать в полі інтересів держави, та непритаманні приватним банкам. Приватбанк, Укргазбанк та Сенса Банк (Альфа) було націоналізовано. Націоналізація в Україні, як і загалом, має кризовий характер. Відповідно до «Зasad стратегічного реформування державного банківського сектору», що були актуальними до початку війни, очікувалося, що частка держави в державних банках має зменшитись до 25% до 2025 року [28]. НБУ переглядає оновлені стратегії та фінансовий стан державних банків перед ухваленням подальших рішень щодо їх приватизації. Зокрема, буде переглянуто рекомендації щодо того, чи мають банки бути приватизовані повністю або частково. [29]

Першим націоналізували Укргазбанк – його було націоналізовано на фоні Світової кризи 2008-го року. Банк зазнав збитків у 4,4 млрд гривень і мав перспективи дефолту. За період з 2009 до 2011 роки держава докапіталізувала банк на 7,4 млрд грн.

З моменту затвердження планів щодо зниження державної частки у банківському секторі, Укргазбанк, як перший націоналізований банк, став першим на черзі для приватизації. Придбати частину акцій Укргазбанку було запропоновано міжнародній фінансовій корпорації IFC. У січні 2021-го року IFC разом з міністерством фінансів підписали угоду про те що IFC матиме можливість до придбання 20% банку. Тобто наразі, не передбачено відмови держави від повного контролю над банком. IFC видала 30 млн євро кредиту Укргазбанку в березні 2021 року з можливістю подальшої конвертації його в капітал. Подальший процес було призупинено у зв'язку з війною. Наразі, НБУ повторно звернувся до IFC стосовно приватизації установи, що була призупинена. Зі сторони регулятора, в свою чергу позиція змінилася і націоналізація Укргазбанку вважається помилковою. Зазначається, що витрати на рекапіталізацію значно перевищили потенційні збитки. [30;31]

Наступним націоналізованим банком став Приватбанк, що так само став державним на фоні кризи. Кризовий період 2014–2015 років, що для банківського сектору відзначився викриттям високої частки кредитів наданих пов'язаним з банками особам, що в результаті привело до критичної частки непрацюючих кредитів. Тоді ж і відбувся сумнозвісний «банкопад», що не зачепив Приват через його розмір. Варто зазначити, що переважна частка поганих активів знаходилася саме на балансі Приватбанку. Так, за даними НБУ, частка у 97% кредитів була надана компаніям, пов'язаними з його акціонерами. Для Банку було розроблено програму оздоровлення що складалася з декількох етапів, ще до впровадження плану націоналізації, але керівництво не виконало вимоги, зокрема щодо конвертації заставних активів та переоформлення фіктивних кредитів на 74 млрд грн. Було визначено загальну потребу ПриватБанку в капіталі на 148 мільярдів гривень. Рішення щодо входження держави до капіталу банку було прийнято 18 грудня 2016-го року (постанова КМУ № 961) [32]. Подальша оцінка установи за участі Національного Банку продовжувала викривати нові проблеми, зокрема завищену до 5-ти разів вартість заставних активів. Націоналізація Приватбанку була необхідною мірою, станом 2016 рік – рік

націоналізації, банк був другим за кількістю відділень та першим за кількістю клієнтів. [33;34;35]

Третім та останнім націоналізованим банком є Альфа Банк – наразі Сенс Банк. Одразу з моменту повномасштабного вторгнення, під питанням була подальша діяльність банків з російським капіталом. Якщо відкликання ліцензії та подальша ліквідація банків Сбербанк та Промінвестбанк відбулася майже одразу, то власники Альфа банку спочатку потрапили у санкційні списки Євросоюзу а потім РНБО. Під санкціями РНБО також компанії ABN Holdings S.A. та ABN Ukraine Limited, через які реалізована частка санкційних осіб. Системно важливий банк, власники якого опинилися під санкціями, стає економічно обмеженим та зазнає значних репутаційних ризиків, що і стало основною причиною націоналізації. На початку війни було прийнято ряд законів, що стосувалися системно важливих банків. Перший стосувався можливості виведення з ринку системно важливих банків у разі неплатоспроможності, під який потенційно міг потрапити і Альфа Банк. Але за умови достатньої ліквідності, його не було націоналізовано одразу. Другий закон стосувався можливості націоналізувати банки стосовно акціонерів яких запроваджені міжнародні або українські санкції, що наблизило і фактично зобов'язувало до націоналізації. Додатково, результати оцінки стійкості НБУ підтверджували погіршення стану Альфа Банку. Надалі, Сенс Банк, як і Приват свого часу, буде поступово проходити аудит, за результатами якого, можна буде робити висновки, щодо його подальшої діяльності, а головне – докапіталізації [36;37;38].

Ощадбанк та Укрексім банк існують з моменту незалежності України, і були сформовані на базі установ, що функціонували в УСРС - Сбербанку СРСР та Зовнішекономбанку СРСР відповідно. Ощадбанк – другий за кількістю клієнтів та обсягами активів банк в Україні. Його модернізація відбувалася в період банківських реформ, 2015-17х років. В момент кризи 2014-го року Ощадбанк утримував найстарішу та найбільшу банківську мережу, активи якої на 95% склалися з кредитів великого бізнесу, частина з яких були політично вмотивованими. Тобто,

Ощадбанк страждав на ті ж проблеми, що і приватні банки, зокрема сам Приватбанк. Криза того часу, що відбувалася на фоні конфлікту з росією, призвела до підвищення рівня проблемної заборгованості. Велика мережа через втрату територій також виявилася тягарем – було закрито понад 1000 відділень. В умовах конфлікту, стан Ощадбанку погіршувався через відтоки депозитів та проблемні кредити. Ощадбанк отримав найбільші у своїй історії збитки. У 2014 році вони досягли 8,5 млрд. грн., а в 2015 р. збільшилися до 12,2 млрд. грн. В подальші роки Банк проходив аудит, переоцінку активів, змінював загальну стратегію комунікацій та реструктуризацію зобов'язань, після чого прийшов до прибуткової діяльності. Довоєнна стратегія стосовно банку на 2021-2024 роки передбачала продаж частки в розмірі 25% Європейському банку реконструкції та розвитку, але процес був призупинений через початок повномасштабного вторгнення. [39;40; 41]

Укрексімбанк було створено 3 січня 1992-го року. Банк спеціалізується на фінансуванні інвестиційних проєктів, спрямованих на розвиток секторів з високою доданою вартістю, та підприємств орієнтованих на експорт, або заміщення імпорту. Тобто Укрексім серед усіх інших, підпадає під категорії, визначені у першому розділі. Серед клієнтів банку – державні інституції, публічний сектор, та промислові компанії. Також, банк має найширшу мережу кореспондентських банків. Описана вище спрямованість та функції установи є причиною того, що це єдиний банк щодо якого не було прийнято чіткої стратегії приватизації, хоча у 2017-му році і розглядалася можливість входження у капітал міжнародних організацій разом з Ощадбанком. Позиціонування Укрексіму, як банку розвитку, дійсно, серед усіх інших виокремлює його, в контексті доцільності перебування на балансі держави. Банк, як і всі попередні, проходив через кризу зі збитками та зростанням непрацюючих кредитів, після чого проводився аудит, оцінка активів та докапіталізація. [42;43]

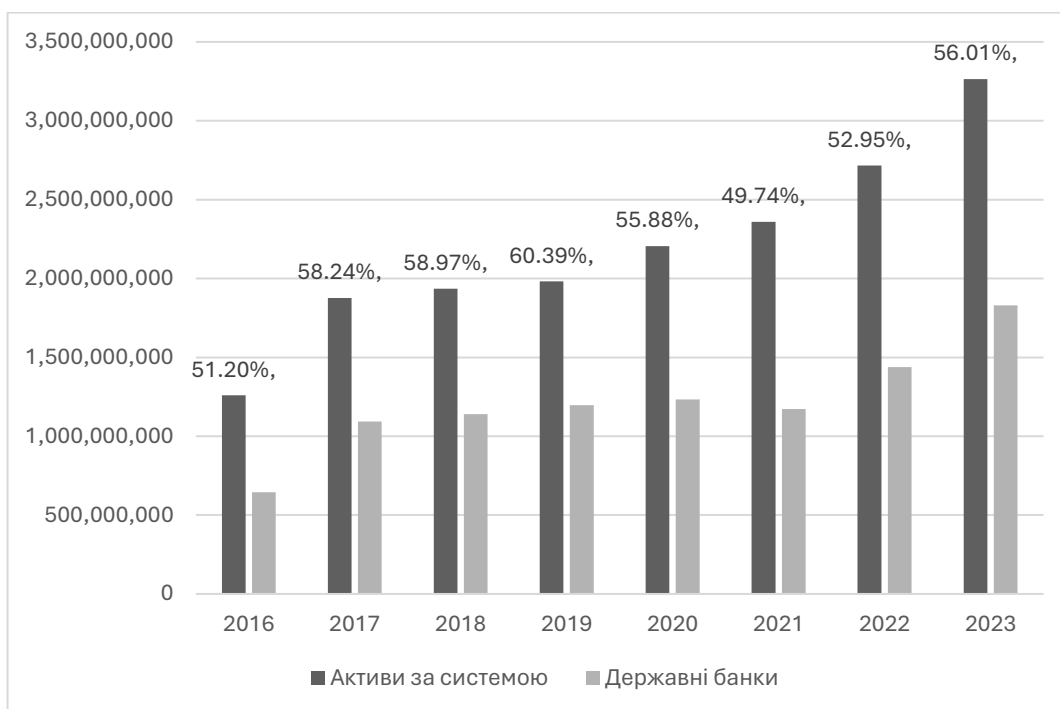

Рисунок 1.3 -Динаміка обсягів активів банків та державна частка

Джерело – складено автором за даними НБУ [44]

Всі перелічені банки, за класифікацією НБУ є системно важливими, а обсяг їх активів складає понад 50% від сектору протягом останніх років. Банківському сектору України загалом, притаманне явище концентрації активів, при тому, активи концентруються у державній банківській групі. Така цифра свідчить про потребу змін, адже приватний капітал у комерційному полі конкурує з умовно нескінченними ресурсами держави, що не є позитивним явищем для ринкової економіки. Одночасно, ця цифра описує збитки, що їх приймає на себе держава, через всю ту ж концентрацію активів – від багатьох прикладів значної участі держави у банківському капіталі в країнах Світу, Україну відрізняє відсутність експансивних намірів уряду. На прикладі Приватбанку та Сенс банку, можна побачити, що комерційні банки не підпадають під загальні засади державної участі держави у банківському капіталі, що визначені у попередньому розділі. Це вказує на одну з основних проблем державної частки в Україні – її важко без втрат конвертувати у продуктивні та природні для

держави напрямки банківської діяльності. Так, банк що забезпечував державу інфраструктурою вже існував до націоналізації, і потреби Привату дублювати функції Ощадю нема. Так само, створювати «банк розвитку», або спеціалізований банк на основі, хоч і найбільшого, але роздрібного банку, не є доцільним. Такі установи, за своєю економічною суттю не мають ототожнюватися з державою, адже мають працювати на загальних комерційних засадах, для впровадження подальшої приватизації.

Висновки до розділу 1

У першому параграфі розглянуто основні засади участі держави у банківському секторі. Переважно, участь держави обґрунтовується цільовим кредитуванням стратегічних секторів економіки, кредитуванням соціально-важливих напрямків на дотаційній основі та забезпеченням інфраструктури; Меншою мірою, відзначається необхідність участі держави за посередництва банків для пом'якшення ринкової асиметрії. Також визначено потенційні негативні наслідки участі держави, зокрема – політична вмотивованість діяльності таких банків, порушення засад конкуренції на вільному ринку. У другому параграфі проведено огляд літератури: визначено два основних напрямки оцінки державної участі – розвитковий та політичний. Значна частина літератури присвячена оцінці ефектів державного капіталу у секторі економіки, а також теоретизації політичного аспекту діяльності державних банків. Вітчизняні автор автори переважно концентруються на оцінці показників державних банків та питанні їх управління. У третьому параграфі розглянуто державні комерційні банки України, умови їх націоналізації та особливості їх діяльності. Визначено, що в Україні переважає частка націоналізованих банків, а їх націоналізація супроводжується зростання непрацюючих активів. Виокремлено стратегії приватизації та їх зміни.

РОЗДІЛ 2

ВПЛИВ ДЕРЖАВНИХ БАНКІВ НА ФІНАНСОВУ СИСТЕМУ УКРАЇНИ

2.1 Огляд банківського сектору України

Банківський сектор, та державні банки зокрема, зіткнулися з рядом проблем, що відобразилось на показниках їх діяльності. Війна тягне за собою ряд системних загроз, і банки у відповідь на них, вимушені змінювати модель своєї діяльності. Першочергово, проблеми з цивільною безпекою, та захоплення територій несуть за собою очевидні проблеми – пряму втрату активів. Зокрема, знизилася кількість відділень Українських банків. Найбільше постраждали державні банки, адже саме вони мали найширшу інфраструктуру.

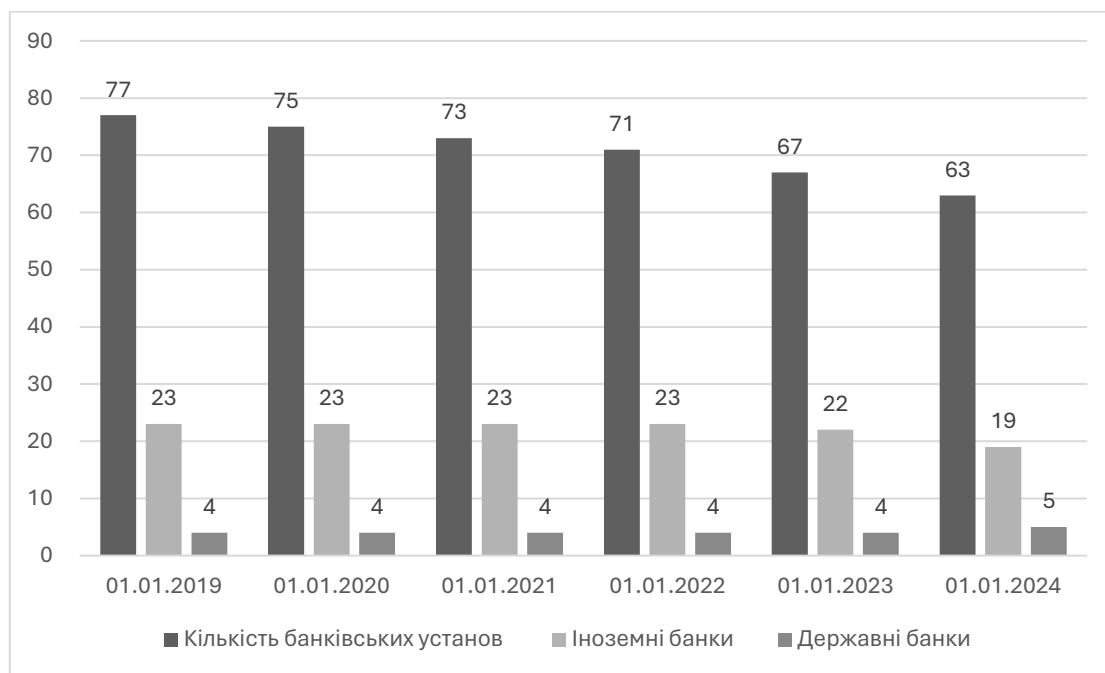

Рисунок 2.1 – Кількість банківських установ

Джерело – складено автором за даними НБУ [44]

Кількість банківських установ зменшувалася протягом останніх років. Переважно, за рахунок виведення з системи неплатоспроможних банків, та установ, що не були здатні виконати вимоги регулятора протягом «»банкопаду» 2014-2016 років, тому можна сказати, що попри кризовий тренд, система насправді приходила до оптимального стану. З початку війни з ринку вийшло загалом 8 банків – відносно того-ж «банкопаду» скорочення незначне. Установи що покинули ринок або санкційні, або не виконали умови регулятора [45;44]. Ринок покинули:

- МР Банк (Сбербанк) – банк держави агресора
- Промінвестбанк – банк держави агресора
- Приватний Банк Форвард
- Мегабанк - НБУ визнав Мегабанк неплатоспроможним
- Банк Січ - причиною визнання банку неплатоспроможним стала не виплата відсотків за кредитом рефінансування, який установа отримала від Нацбанку. Виплата мала відбутися наприкінці липня, але регулятор кошти не отримав.
- Ібоx Bank - Неправильна ідентифікація своїх партнерів, з якими виникали ділові відносини, — відсутність адекватного застосування принципу ризикоорієнтованого підходу.
- Укрбудінвестбанк
- АТ «МІСТО БАНК»
- Конкорд банк

Частка цих банків у активах платоспроможних банків незначна, інакше, банки було б націоналізовано. Скоротилася і мережа відділень українських банків. У зв'язку

з воєнною агресією частина була втрачена, частина закрита з безпекових міркувань а також частина була закрита через скорочення попиту у зв'язку з несприятливою демографічною ситуацією. Так, станом на початок 2021-го року мережа банків налічувала 7134 відділення а вже станом на 2024 рік – 5138 відділень. Переважна частина була закрита протягом першого року війни – 1349 відділень. Надалі критичний спад не відбувся і за 2023 рік вибуло тільки 198 відділень.

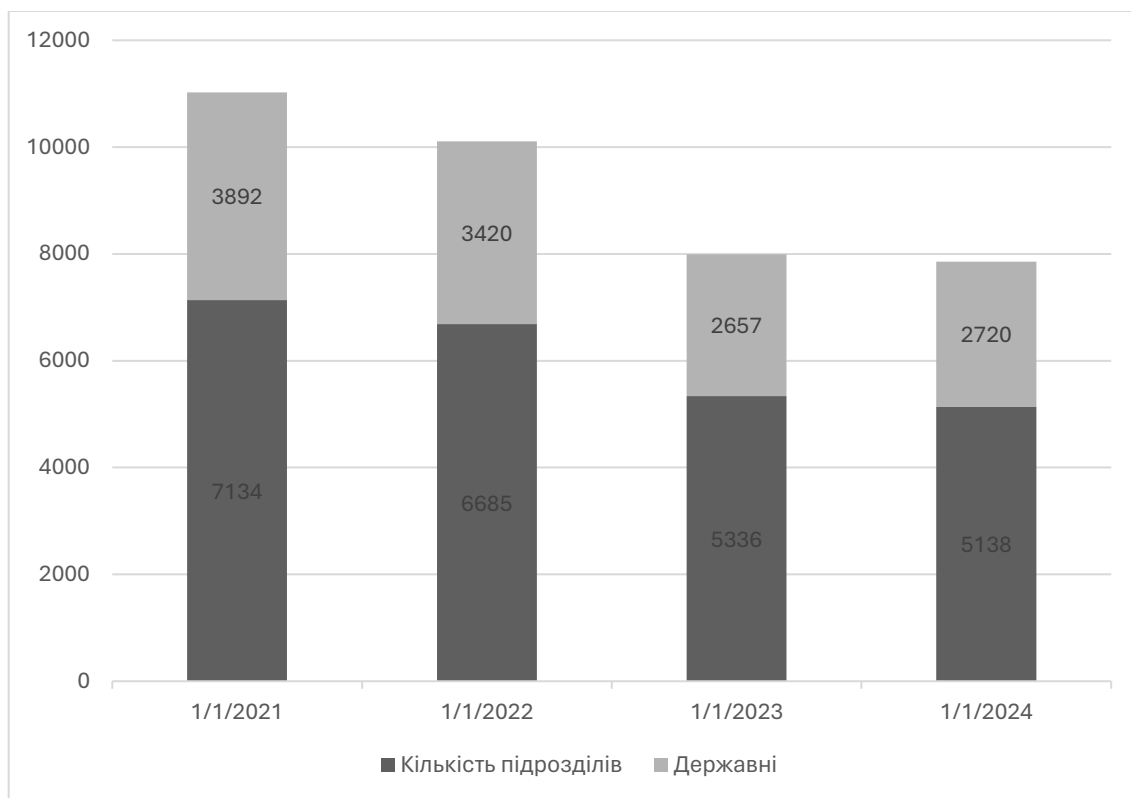

Рисунок 2.2 - Кількість структурних підрозділів банків

Джерело – складено автором за даними НБУ [44]

Національний банк звернувся до міністерства фінансів Міністерства фінансів України та представників державної групи банків із пропозицією ввести мораторій на скорочення їхніх мереж [47]. Призупинення роботи окремих відділень пов'язано як із необхідністю забезпечення безпеки працівників, так і з оптимізацією витрат, ураховуючи зниження прибутковості через військову агресію з боку РФ. У даному

випадку регулятор відділяє комерційну необхідність від функцій банків державного сектору, адже було визначено, що саме на державних банках має лежати відповідальність щодо забезпечення банківської інфраструктури. Тому, враховується небажаний соціальний ефект, що може негативні наслідки від такого скорочення. До того-ж, такі міри не є роботою на випередження: Регулятор у даному випадку відреагував на скарги територіальних громад. Військовий період попри скорочення активності банків, відзначився зростанням активів, яке пов'язане з емісійними заходами регулятора, які могли привести до гіперінфляції, але за рахунок обмежувальних заходів, ліквідність банків лишилася у межах банківської системи. Частка державних банків у розподілі чистих активів на кінець 2023-го року складає 53.6%.

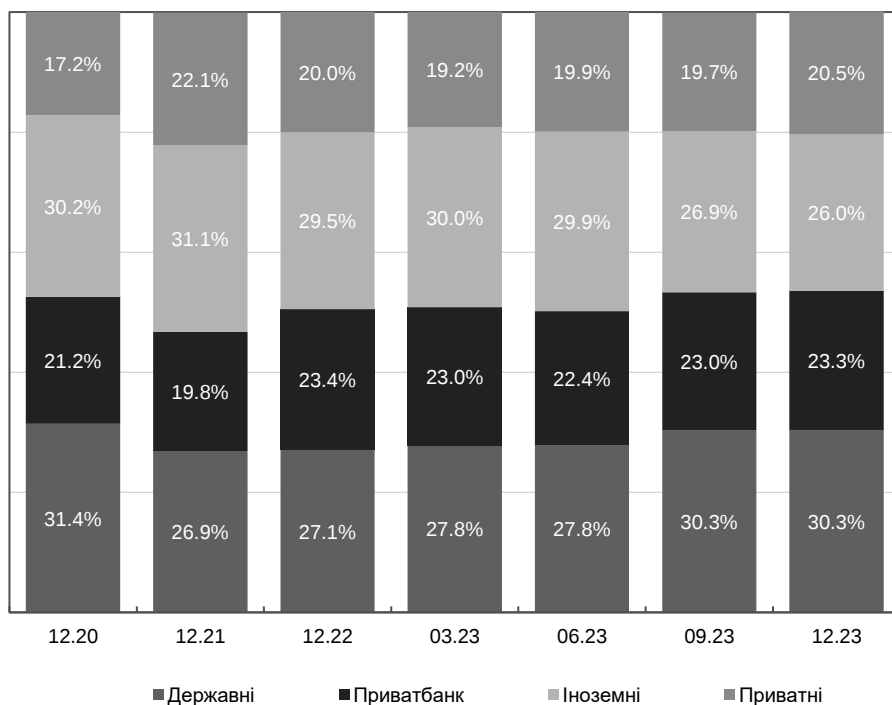

Рисунок 2.3 - Розподіл чистих активів за групами банків

Джерело – складено автором за даними НБУ [44]

Приватні комерційні банки можуть бути інструментом фіскальної політики держави, але при тому, було визначено, що вони можуть бути схильні до поведінки

непритаманної іншим комерційним банкам, у зв'язку зі своєю частково дотаційною природою існування та доступом до державного капіталу. Тому варто визначити, чи відповідає діяльність таких банків загальним тенденціям ринку. Основним інструментом пруденційного регулювання є економічні нормативи НБУ. Першою групою нормативів Н1, Н2 та Н3 – нормативи достатності капіталу.

Таблиця 2.1 – Виконання нормативів достатності капіталу комерційними банками

Норматив	01.2018		01.2019		01.2020		01.2021		01.2022		01.2023		01.2024	
	За системою	Д.Б.	За системою	Д.Б.	За системою	Д.Б.	За системою	Д.Б.	За системою	Д.Б.	За системою	Д.Б.	За системою	Д.Б.
Н1	115,817.60	51,588.48	126,116.7	49,631.50	150,313.8	52,485.20	182,283.6	76,839.85	211,742.3	84,148.74	211,091.1	89,323.24	258,340.6	116,891.16
Н2>10%	16.1	16.36	16.18	13.96	19.66	15.68	21.98	21.17	18.01	17.91	19.68	14.20	21.07	14.75
Н3>7%	-	-	-	-	13.50	10.58	15.67	14.41	11.99	11.80	13.12	9.26	12.24	9.63

Джерело – складено автором за даними НБУ [44]

Значення нормативу достатності регулятивного капіталу стрімко зростало у довоєнні роки, і просідало тільки у перший рік війни після чого знову повернулося до зростання. Регулятивний капітал державної групи зростав на всьому проміжку. Значення нормативу Н2 з 16.1 станом на 2018 рік зросло до 21.98 у 2021-му і вказує на ефективну зміну структури капіталу, зокрема це свідчить про активізацію кредитування, і загалом, вище значення показника свідчить про вищу захищеність вкладників. Станом на перший місяць 2022-го року значення показника знизилася у зв'язку з регуляціями напередодні війни та призупиненням кредитування. Але вже протягом першого року значення нормативу Н2 знову почало зростати. Іншими є показники державної групи банків, достатність капіталу яких знизилася у перший рік війни і не повернулася на довоєнний рівень. Зважаючи на значне зростання регулятивного капіталу при невисокому відхиленні показнику його достатності за системою і зменшенням його для групи державних банків, можна визначити, що банківська система функціонує у економному режимі, не приймаючи на себе нові

ризиків. Для показника НЗ тенденція є ідентичною. При тому, за результатами стрес тесту Національний Банк України, виділив 5 банків, яким необхідно суттєво підвищити рівень достатності капіталу – Правекс Банк; Укрексімбанк; МТБ Банк; Укргазбанк та Сенс Банк. Цей перелік банків відзначився низькою процентною маржою, та високе співвідношення процентних витрат та доходів. Переважно, причиною є кредитний ризик. [48]

Банківський сектор України до війни мав надлишкову ліквідність, і за умови підвищення норми резервів, показав значний але не критичний спад за системою. Динаміку зміни значення нормативу Н6 продемонстровано у таблиці 2.5. Банки в Україні схильні до акумуляції короткострокових та високоліквідних активів, тому норматив значно перевищувався за системою, так само дефіцит не спостерігається і у державній групі банків. Надлишкова ліквідність вказує на те, що банківський сектор має потенціал до розширення кредитного портфелю, але при тому і засвідчує стабільність сектору. Навіть за умови підвищення рівня кредитування на довоєнному проміжку, рівень ліквідності залишався майже незмінним.

Таблиця 2.2 – виконання нормативів ліквідності комерційними банками

Норматив	01.2018		01.2019		01.2020		01.2021		01.2022	
	За системою	Д.Б.	За системою	Д.Б.	За системою	Д.Б.	За системою	Д.Б.	За системою	Д.Б.
Н6>60%	98.37	-	93.52	93.94	94.35	94.58	86.82	80.72	89.13	81.00

Джерело – складено автором за даними НБУ [44]

Першим заходом для збереження належного рівня ліквідності банківської системи стало заставне та бланкове рефінансування терміном до одного року, обсяг якого може складати максимум 30% від вкладів населення. Такий вид рефінансування використало 29 банків на загальну суму у 20,2 млрд грн, що склало незначну частку від коштів фізичних осіб. Очевидно, що бланкове рефінансування виявилось популярною мірою, 29 банків станом на 01.05.22 – це майже половина банківських

установ в Україні, при тому, вже у листопаді через рекордний рівень ліквідності банківської системи та дострокове погашення кредитів НБУ припинив операції з бланкового рефінансування, яке втратило свою актуальність [49;50]

Таблиця 2.3 – Виконання нормативів кредитного ризику українськими банками

Норматив	01.2018		01.2019		01.2020		01.2021		01.2022		01.2023		01.2024	
	За системою	Д.Б.	За системою	Д.Б.	За системою	Д.Б.	За системою	Д.Б.	За системою	Д.Б.	За системою	Д.Б.	За системою	Д.Б.
Н7<25%	20.29	18.55	19.83	20.20	17.61	18.86	19.14	16.36	18.60	16.37	17.80	18.27	15.53	22.12
Н8	208.31	216.58	176.23	253.26	105.00	198.87	87.39	134.78	72.35	107.78	86.33	284.93	63.13	327.05
Н9<25%	17.89	0.46	10.41	0.27	7.02	2.85	4.10	0.30	3.71	0.26	2.81	0.21	1.08	0.08

Джерело – складено автором за даними НБУ [44]

Групою показників що регулюють потенційні операційні витрати є показники Н7, Н8, та Н9. Історично, однією з основних проблем банківського сектору України є надання сумнівних кредитів та внаслідок, висока частка непрацюючих кредитів. Національним банком, починаючи з 2015-го року проводився ряд заходів для нормалізації цих показників, адже саме невідповідність вимогам щодо кредитних ризиків стала причиною націоналізації Приватбанку і подальшого викриття критичного стану активів. Тренд до зменшення великих кредитних ризиків стрімко розвивався у довоєнний період, і природньо для більш здорового сектору, продовжився під час війни. Значення нормативу Н7 за системою зменшується на досліджуваному проміжку, що свідчить про поступову оптимізацію портфелів комерційних банків. При тому для групи державних банків у воєнний період значення показника зростало. Для всіх окрім Укрексім банку значення знаходяться у межах норми. Для самого ж Укрексім кредитний ризик на одного контрагента складає 65,22% станом на березень 2024-го року. Загалом, діяльність Укресім банку є досить проактивною на воєнному проміжку, що буде детальніше розглянуто у наступних розділах. Значення нормативу Н8 зменшувався найбільш стрімко за системою. Так, станом на січень 2018-го значення показника складало 208,31% і 72,35% станом на січень 22-го, тобто загалом за системою перестав перевищувати регулятивний капітал,

що свідчить про диверсифікацію кредитних портфелів. Для державної групи банків, показник значно вищий за середній, а особливо за перші два роки війни. Аналогічно, найбільший вклад у понаднормовий показник зробив Укрексім – станом на січень 2024-го показник Н8 для банку складає 1,195.81. Значення нормативу максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами Н9 в межах досліджуваного проміжку знаходиться в межах норми, і з 2018-го знизилася з 17.89 до 0.26 в 2021-му. Для групи державних банків значення цього показника природньо є нижчим, а зниження показника за системою свідчить про якісні зміни у наглядовій політиці - раніше, кредитування пов'язаних осіб було розповсюдженою практикою, разом з існуванням кишенькових банків. За всією групою нормативів кредитного ризику спостерігається позитивна тенденція, і пояснювані зміни на військовому проміжку. Значною різниця виявляється Н7 та Н8, переважно через показники одного банку. Виконання нормативів інвестування загалом свідчить про невисоку інвестиційну активність на досліджуваному проміжку.

Таблиця 2.4 – Виконання нормативів інвестування

Норматив	01.2018		01.2019		01.2020		01.2021		01.2022		01.2023		01.2024	
	За системою	Д.Б.	За системою	Д.Б.	За системою	Д.Б.	За системою	Д.Б.	За системою	Д.Б.	За системою	Д.Б.	За системою	Д.Б.
Н11<15%	0.0001	0.18	0.0009	0.15	0.0002	0.0464	0.0002	0.0457	0.0005	0.0342	0.0000	0.0397	0.0000	0.0240
Н12<60%	0.22	0.28	0.15	0.25	0.13	0.13	0.10	0.13	0.17	0.11	0.02	0.06	0.01	0.04

Джерело – складено автором за даними НБУ [44]

Норматив Н11 може свідчити про диверсифікацію ризиків, відповідно у портфелях банків не зосереджуються однорідні активи, а от Н12, загальний рівень інвестування є досить низьким. При тому, значно вищими є показник для державних банків, у яких спостерігається і вища концентрація у портфелях, і вищий рівень інвестування загалом. Тим не менш, у цій групі нормативів фіксується впевнене перевиконання, що є скоріш негативним фактором.

Тож, аналіз виконання економічних нормативів, вказує на те, що банки впевнено виконують вимоги щодо достатності капіталу, ліквідності, кредитного ризику та інвестування. За військовий проміжок не спостерігається значних викидів, а ті що є – природні та пояснювані. За кожною з груп нормативів спостерігаються певні відмінності між показниками в цілому за системою, та показниками групи державних банків. Найбільше – у нормативах що стосуються кредитного ризику, саме їх у військовий період найбільше приймають державні банки.

2.2 Кредитна діяльність державних комерційних банків

Військовий стан не є найкращим середовищем для розвитку кредитування чи то корпоративного чи то роздрібного. Відсутність стимулів до довгострокових фінансових рішень, прямі збитки що унеможлиблюють виконання зобов'язань унаслідок унеможливлення ведення бізнесу та пряме знищення активів, природньо призводить до падіння ділової активності, а отже і до обсягів кредитування. За подібних умов, розвиток може отримати цільове кредитування, що так чи інакше буде пов'язано з наслідками війни. Державні банки в такій ситуації мають виступати у ролі кредитора останньої інстанції для критичних підприємств та напрямків, що постраждали протягом війни. Також, притаманне для України фінансування потреб уряду під час війни, яке під час війни стало ще інтенсивнішим. Сам же ринок функціонує у інших умовах, як в питаннях попиту (зазначена вище відсутність стимулів) так і з точки зору регуляторних політик (фіксований курс і разом з тим відхід від чистого таргетування, зміна нормативних показників). Обсяги наданих кредитів за системою помірно зростали до початку війни. Починаючи з 2017-го року у портфелях банків почала зростати частка кредитів домашнім господарствам, що склала 159,957 млн грн за підсумком 2016-го року та 242,577 млн грн за підсумком 2021-го року. У структурі портфелів значною мірою переважає кредитування корпоративного сектору. Найвищі значення за системою спостерігалися у 2014, 2018

та 2021 роках. Так, можна побачити певну циклічність загальної економічної активності останніх років, на противагу поступового зростання активів до 2013-го року.

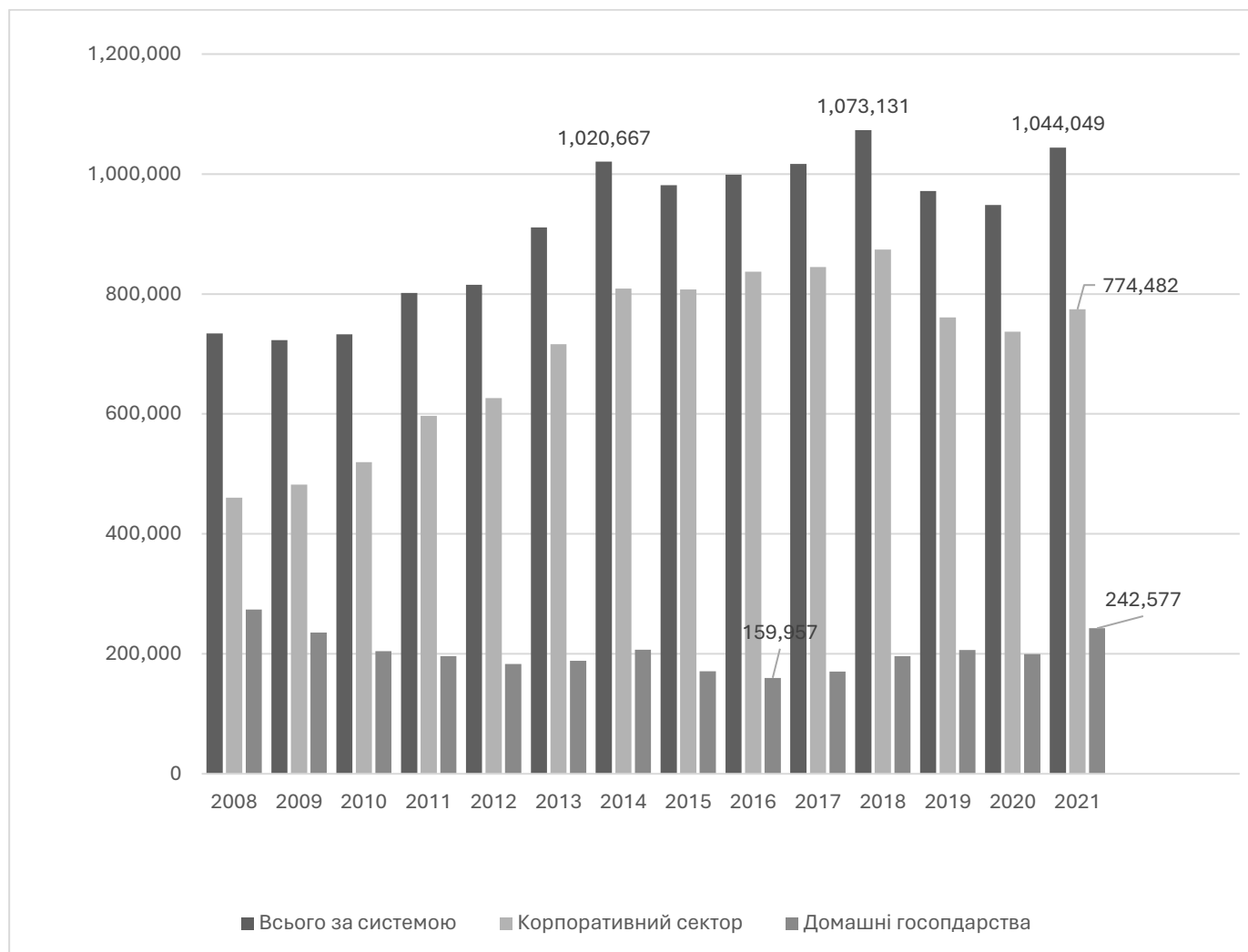

Рисунок 2.4 – Обсяги наданих кредитів за системою

Джерело – складено автором за даними НБУ [44]

Зростання активів за системою до 2014-го року, часто було пов'язано з неправомірною діяльністю банківських установ, що не покривали ризики відповідно обсягів залучених коштів. Так, невидимо зростала частка проблемних активів, що була розкрита у період банківських реформ та «банкопаду». Зростання обсягів NPL

пов'язане не тільки з визнанням банками кредитів як непрацюючих в процесі оцінки якості активів, що проводив регулятор, а і через саму методологію щодо визнання поганих активів. Так, за постановою Правління НБУ № 351 від 30 червня 2016 року було визначено жорсткіші терміни для визнання кредиту непрацюючим. [51]

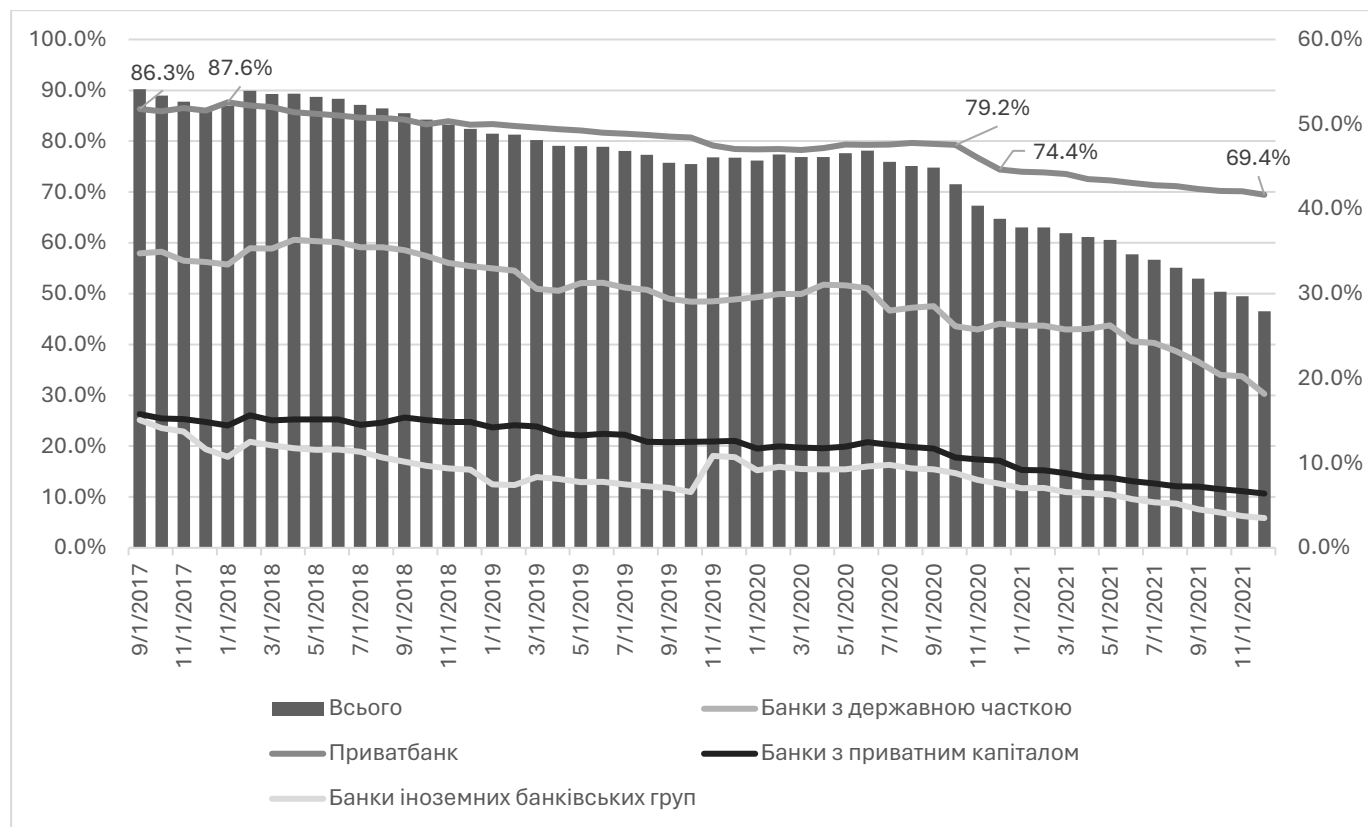

Рисунок 2.5 – Обсяги непрацюючих кредитів

Джерело – складено автором за даними НБУ [44]

Станом на 2017 рік обсяг непрацюючих кредитів складав 54.1 за системою і станом кінець 2021-го року знизився до 27.9%. Майже безперервно з 2018-го року, частка непрацюючих кредитів у системі скорочувалася. Валово, обсяг NPL скоротився майже 300 млрд грн. Частка Приватбанку з пікового показника у 86.3% впала до 69.4% станом на кінець 2021-го року. Для всіх банків з державною часткою, рівень непрацюючих кредитів знизився з 58.2% у 2017-му до 30% станом на кінець 2021-го

року. За воєнний період, кредитний ризик реалізувався у вигляді повторного зростання частки непрацюючих кредитів. З об'єктивних та суб'єктивних причин, бізнес та домогосподарства не мали можливість сплачувати борги на початку війни. Для всіх груп банків зростання було досить значним, найбільше – для групи банків з іноземним капіталом. Після виведення з ринку російських банків, баланси яких майже повністю складались з непрацюючих кредитів, частка NPL для них впала, та після все одно продовжила зростати. Так, з 5.8% у березні 22-го, частка зросла більше ніж в 2 рази – до 16% у лютому 24-го. Лідерами за обсягом NPL станом на березень 2024-го року є державна група банків: ПриватБанк, Ощадбанк, Укрексімбанк, Сенс Банк та Укргазбанк – ситуація притаманна для останнього десятиріччя. Збільшення частки NPL у держбанках, крім "ПриватБанку", насамперед пояснюється зростанням частки NPL в іноземній валюті, яка зросла на 24 відсоткові пункти - з 23% до 47%. Регулятор зазначив, що ключовий фактор скорочення частки NPL – зростання кредитного портфеля. У 2023-му році завдяки поліпшенню попиту на гривневі кредити з огляду на відновлення бізнес-активності портфель чистих корпоративних кредитів зростав сім місяців поспіль, у тому числі поза межами державних програм. Також зростають роздрібні незабезпечені споживчі та іпотечні позики. Серед інших причин скорочення частки непрацюючих кредитів НБУ вказує: реструктуризацію та подальше відновлення обслуговування проблемної заборгованості корпоративними клієнтами, що відбулося переважно в державних банках; також списання непрацюючих кредитів фізичним особам. В контексті стагнуючого кредитування військового періоду, державні банки виконали свою функцію у порівнянні з комерційними установами – станом на березень державні банки займають частку у більше ніж 50% відсотків у виданих кредитах при тому маючи непропорційно меншу частку ліквідності від системи – 38%

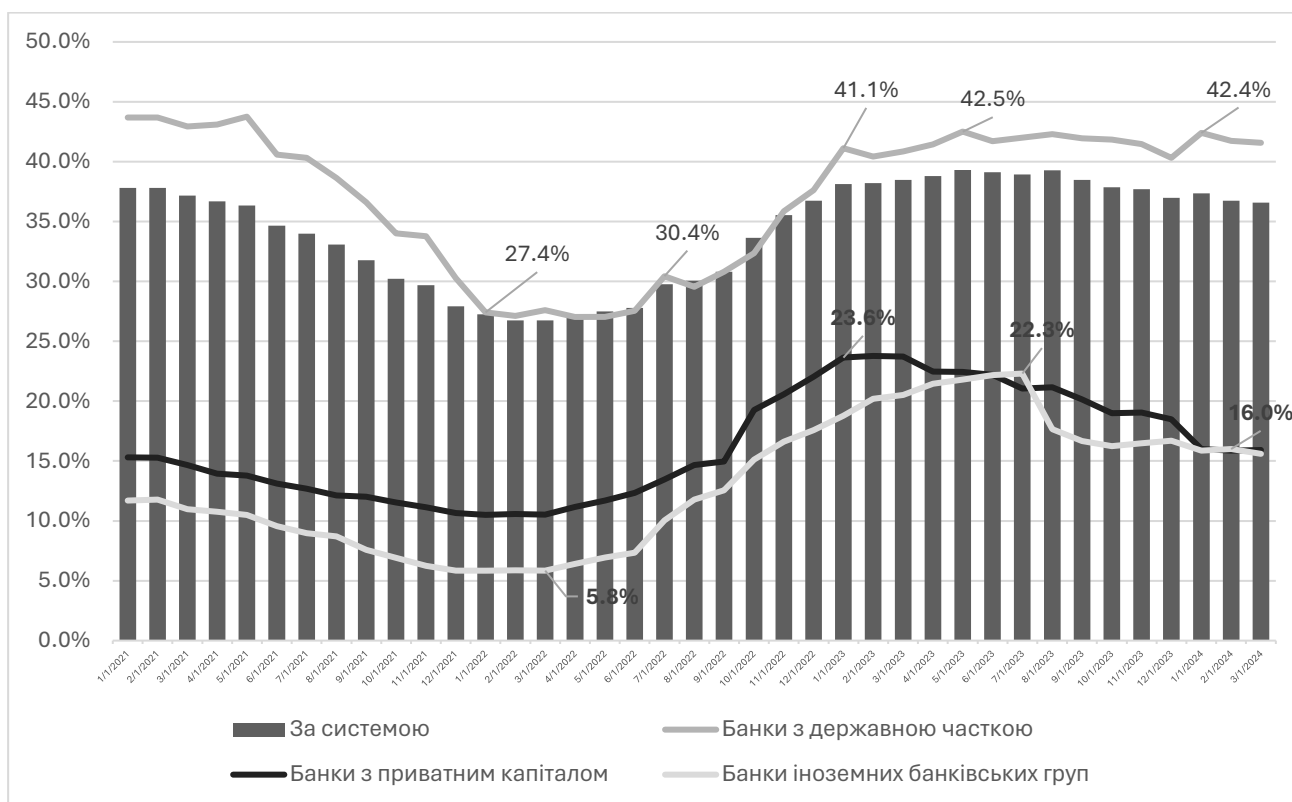

Рисунок 2.6 – Обсяги непрацюючих кредитів

Джерело – складено автором за даними НБУ [44]

Робота з оптимізації кредитного портфелю, як для приватних так і для державних банків відбудеться після закінчення глибокої фази поточної кризи. Зростання NPL під час війни відбувається інакше, ніж під час попередніх кризових зрушень, оскільки ті мали системний характер, як і причини втрати активів. За поточних умов, частка кредитів не досягнула історичного максимуму, що говорить про значне покращення клімату на кредитному ринку, але і реструктуризація та робота з проблемними кредитами потребуватиме інших підходів.

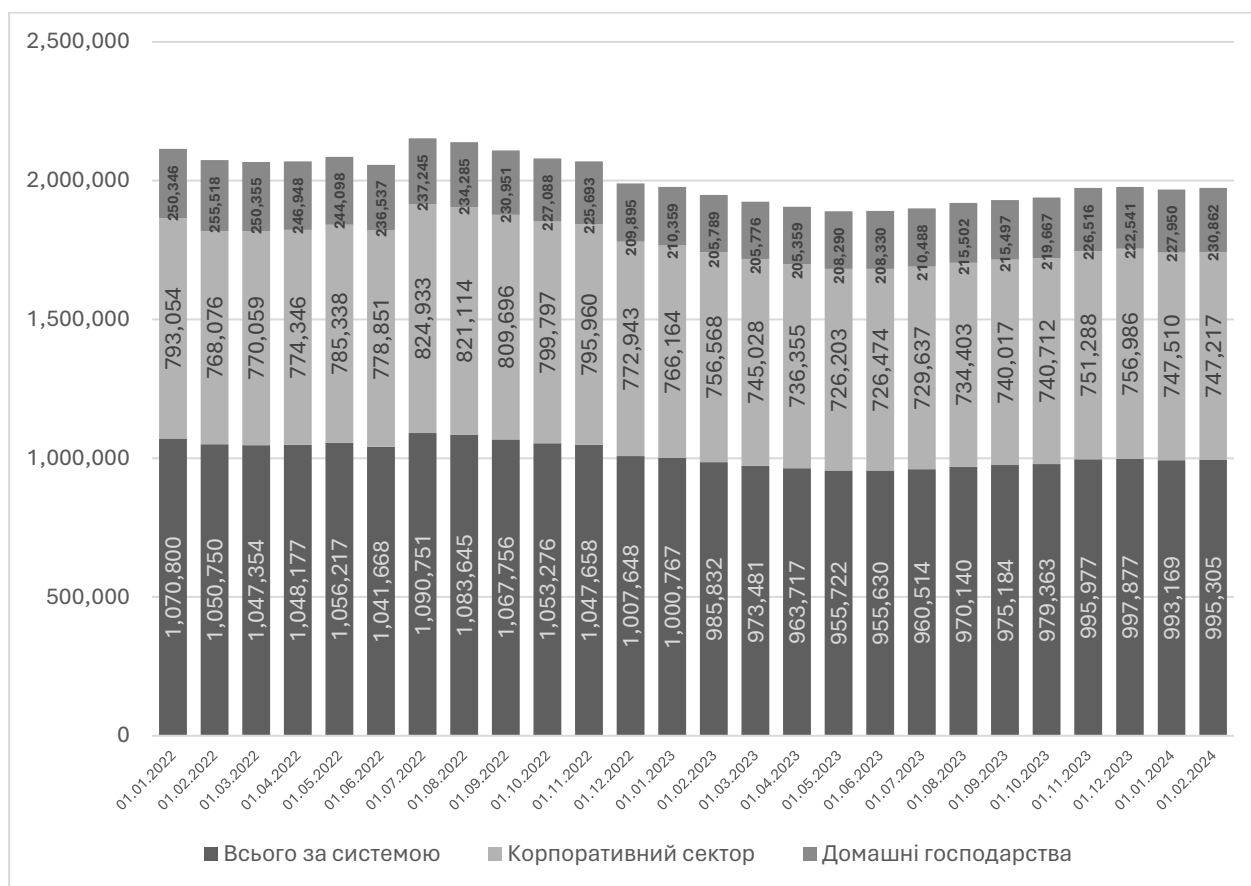

Рисунок 2.7 – Обсяги кредитного портфеля

Джерело – складено автором за даними НБУ [44]

Вартість кредитів за високої облікової ставки значно зросла. Станом на березень 2024-го року вона складає 19.3%. Середня ставка кредитування для корпоративного сектору складає 15.5% а для домашніх господарств 27.3%. Для прикладу, за підсумком 2022-го року середня ставка за кредитами складала 16.2%. а найнижча історична ставка спостерігалася у 2021-му – 12.2%. Відповідно, за умови зростання ризиків та несприятливих змін внутрішніх факторів, вартість кредиту не зросла критично через стримувальні заходи уряду (утримання курсу, ставка, тощо)

Варто зазначити, що ставка Національного Банку в умовах фіксованого валютного курсу та інших обмежень, не є таким же дієвим інструментом як і раніше. Але, коли в системі, більше ніж половина державних активів, вкладення громадян переважно на

балансах державних банків і присутнє значне покладання на державні облігації, що також переважно знаходяться на балансах державних банків, трансмісійний механізм з однієї сторони має потужний буфер для реалізації своїх ефектів, а з іншої – є ще більш локалізованим. Так, наприклад, банки змогли заробити на депозитних сертифікатах, при тому не піднявши ставки за депозитами.

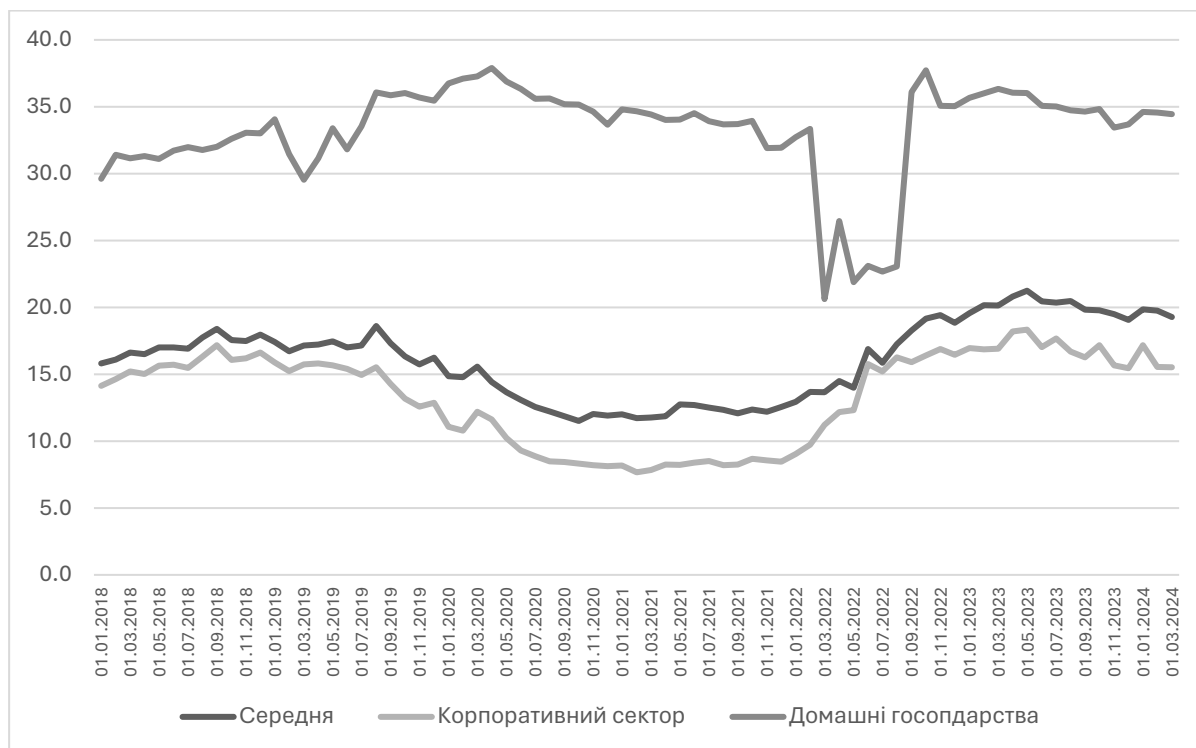

Рисунок 2.8 - Ставки за наданими кредитами

Джерело – складено автором за даними НБУ [44]

Загальні засади діяльності державних банків передбачають і фінансування стратегічно-важливих напрямів економіки, соціально важливих проектів та питомих низькорентабельних але необхідних секторів. Такі стратегічні засади, визначені і офіційними документами – для банків державного сектору, що мають утримувати фінансову стабільність, основними напрямками діяльності у стратегії зазначено фінансування таких секторів:

- суб'єктів підприємницької діяльності та населення, які постраждали внаслідок збройної агресії росії та/або для запобігання ними такої агресії, зокрема з метою задоволення потреб ЗСУ та інших військових формувань;
- аграрного сектору з метою продовольчого забезпечення країни, включаючи проведення посівної компанії, в тому числі суміжних галузей, які забезпечують функціонування сільськогосподарських підприємств (постачальники палива, добрив, насіння, засобів захисту рослин, тощо);
- підприємств (об'єктів) критичної інфраструктури;
- харчової промисловості, продуктового ритейлу та суміжних галузей, спрямованих на продовольче забезпечення населення;
- фінансування інфраструктурних проєктів, направлених на відновлення/розвиток об'єктів соціальної, транспортної та критичної інфраструктури, у тому числі пошкоджених/зруйнованих внаслідок проведення бойових дій під час воєнного стану;
- транспортно-логістичної інфраструктури країни та проєктів, пов'язаних з розвитком нових логістичних рішень;
- підтримки релокації підприємств, що знаходились в тих регіонах України/місцях проведення активних бойових дій під час воєнного стану;
- виробничих потужностей для імпортозаміщення продукції, що імпортувалась з росії та/або білорусії.

Також документом визначаються цілі:

- забезпечення фінансової підтримки пріоритетних галузей економіки та підприємств (об'єктів) критичної інфраструктури;
- доступність надання банківських послуг для забезпечення захисту прав споживачів, зокрема в рамках соціального захисту населення за умови відсутності фізичної загрози працівникам банку;

- створення умов для швидкого відновлення надання банківських послуг у повному обсязі та забезпечення функціональності й безперервності роботи банків державного сектору;
- створення, налагодження та підтримання функціонування ефективної системи фізичної безпеки (центрального апарату та відокремлених підрозділів такого банку, в тому числі безпеки працівників банку), безпеки операційних систем, зокрема з використанням хмарних рішень, та кібербезпеки;
- впровадження заходів, спрямованих на зниження ризиків, у тому числі реалізації можливих загроз, здійснення заходів з безпеки банку, зокрема контроль за ризиками безпеки (у тому числі фізичної, фінансової, кібербезпеки та безпеки операційних систем), ліквідації та/або мінімізації наслідків реалізованих загроз та кризових ситуацій;
- безперебійна ефективна робота керівників банку для забезпечення прийняття необхідних управлінських рішень;
- збереження фінансової стійкості банку, виявлення можливих загроз такій стійкості, а також оперативне реагування на загрози фінансової стійкості та/або їх уникнення [52]

Загальна статистика кредитування суб'єктів малого та середнього підприємництва представлена на рисунку 2.13. Обсяги кредитів коливалися протягом останніх років, і з 2020-го року портфель скоротився з 743.380 млн грн до 725.493 станом на 2024-й рік. При тому, структура фінансування за розміром суб'єкту змінилася — почала переважати частка середніх за розміром підприємств. Стратегічний підхід до точкового фінансування бізнесу у вигляді пільгових програми було започатковано у 2020 році. Тоді держава анонсувала програму 5-7-9, розраховану на фінансування малих та середніх підприємств. Ця програма мала сприяти розвитку бізнесу та створенню нових робочих місць - загалом, розвиткові цілі. Полягала вона у тому, що держава компенсує банкам ринкову ставку за кредитом, в той час як для

кредитора вартість кредиту складає 5, 7 або 9 відсотків залежно від умов. Початок програми при тому накладався на пандемію і програма була розширена. Кризові зрушення що відбулися і негативно вплинули на ділову активність у країні зробили так, що у кінцевому вигляді вона передбачала кредитування не тільки для розвитку бізнесу, тобто, наприклад, спрямування на капітальні інвестиції, а і рефінансування боргів та поповнення обігових коштів. Програма часто піддавалася критиці, адже переважна частина виданих кредитів дійсно використовувалася для рефінансування боргів та поповнення обігових коштів, що сприймалося досить спекулятивно – бізнес начебто користувався можливістю безвідсоткового поповнення обігових коштів, а відсоток сплачувався за кошт держави.

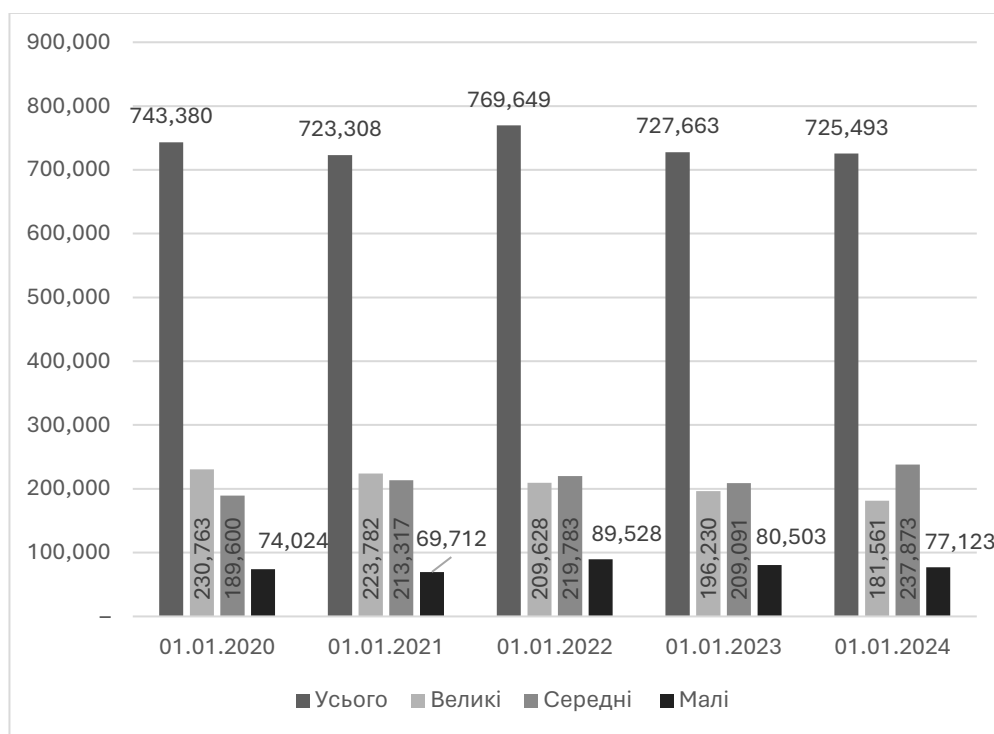

Рисунок 2.9 – Кредитування середніх та малих підприємств

Джерело – складено автором за даними НБУ [44]

При тому, зазначається, що програма була відкрита саме для переробного бізнесу, але була адаптована в умовах кризи. До програми станом на сьогодні долучилася більшість українських банків, але не всі при тому були активними. Також, програма не мала спрямування на відкриття нових бізнесів, тому загальний її вплив оцінювати досить важко – кредити отримували переважно фінансово спроможні організації, адже реалізацією програми займалися самі банки, відповідно і видача кредитів відбувалася на їх розсуд. При тому, представниками НБУ зазначається що програма довела свою ефективність у кризових періодах – під час пандемії та першого року війни. Наразі, держава, за підтримки міжнародних фінансових інституцій, продовжує проваджувати пільгові програми кредитування, як для малого, так і великого бізнесу. Загалом, все це відбувається «брендом» 5-7-9. Розширюються напрями надання фінансування, адже в контексті війн з'являються нові стратегічні напрями, зокрема військово промисловий комплекс [53;54;55]. На рисунку 2.10 представлені частки у кредитуванні банків залучених до програми. Найбільшим кредитором є Приватбанк, який уклав 40118 угод на суму 58728 млн грн. Другим є Ощадбанк, у нього 13644 угоди на суму 37393 млн грн. Всі банки державного сектору перебувають на очільних позиціях кредиторів за програмою 5-7-9. Загалом, їх частка прямо корелює з їх розміром. Серед приватних банків найбільшим є Райффайзен. Як вже було зазначено, цільове спрямування було розширене. Так, наразі виокремлюються такі найбільші напрями: Інвестиційні, Антикризові, Рефінансування, агросектор, Антивоєнні та обігові. Найширшим є аграрний сектор – його прокредитували більше ніж на 30 млрд за період військових дій. Вже зараз у регулятора, та банків стоїть питання щодо того, чи ця програма відповідає своєму часу.

Програма була відкрита у 2021-му році. Керуючись навіть зміною загальних показників, можна зрозуміти що зараз, банки отримуватимуть значно вищі рівні компенсацій через вищу вартість коштів, тобто кредитів.

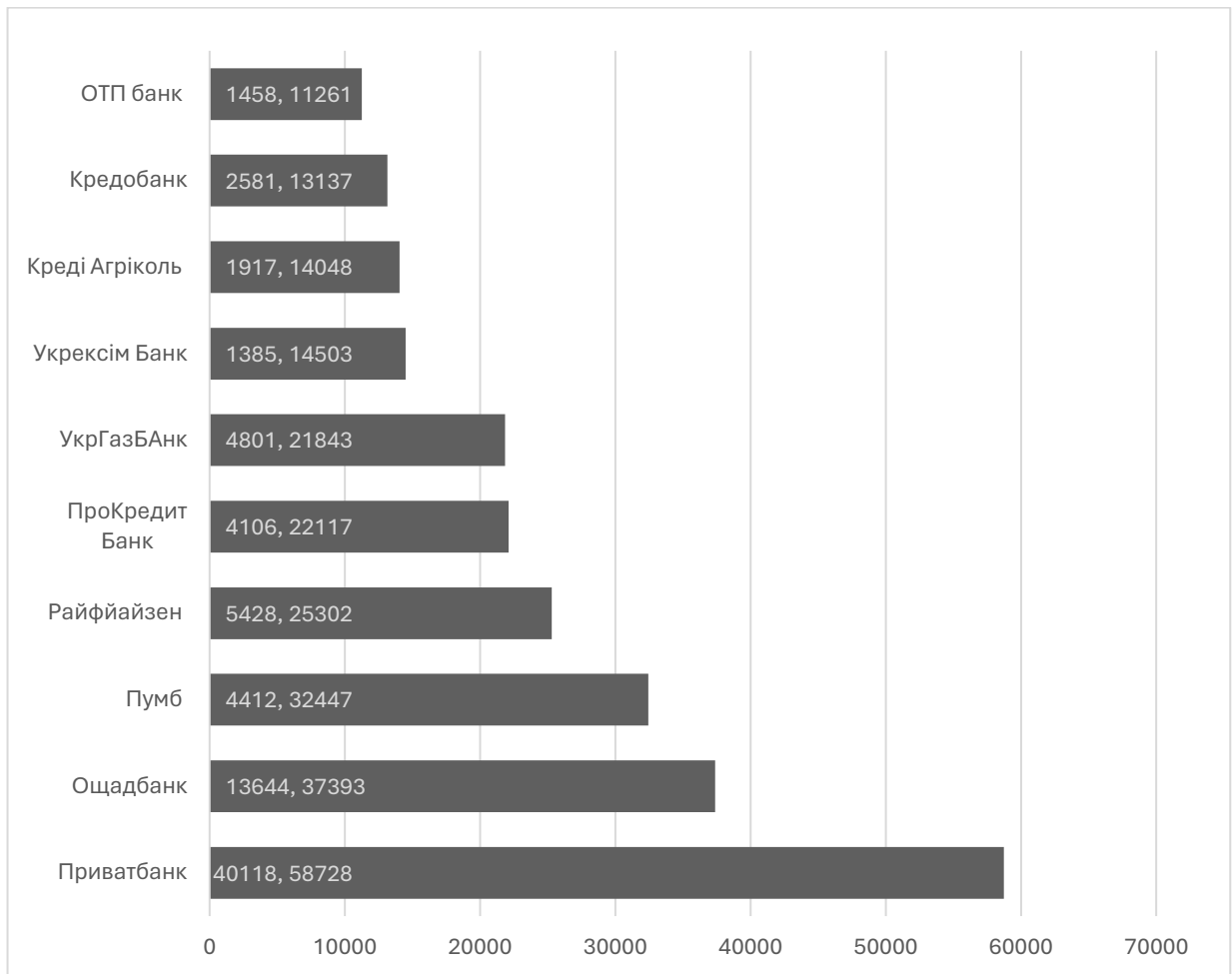

Рисунок 2.10 – Обсяги наданих пільгових кредитів у розрізі банків

Джерело – Складено автором за даними Міністерства Фінансів [56]

Тобто, обсяг допомоги вже є більш локалізованим. Програма була впроваджено за інших макроекономічних умов – а ставки лишилися такими-ж. Відповідно, потрібна певна оптимізації для того, щоб збалансувати і ставку яку сплачує бізнес, і ту компенсацію, що отримуватимуть банки. На 2024-й рік бюджет програми складає 18 млрд грн – тобто такою буде сума компенсації для банків. [57;58] При тому, регулятор зазначає, що гривневе кредитування зростає переважно за рахунок програми 5-7-9.

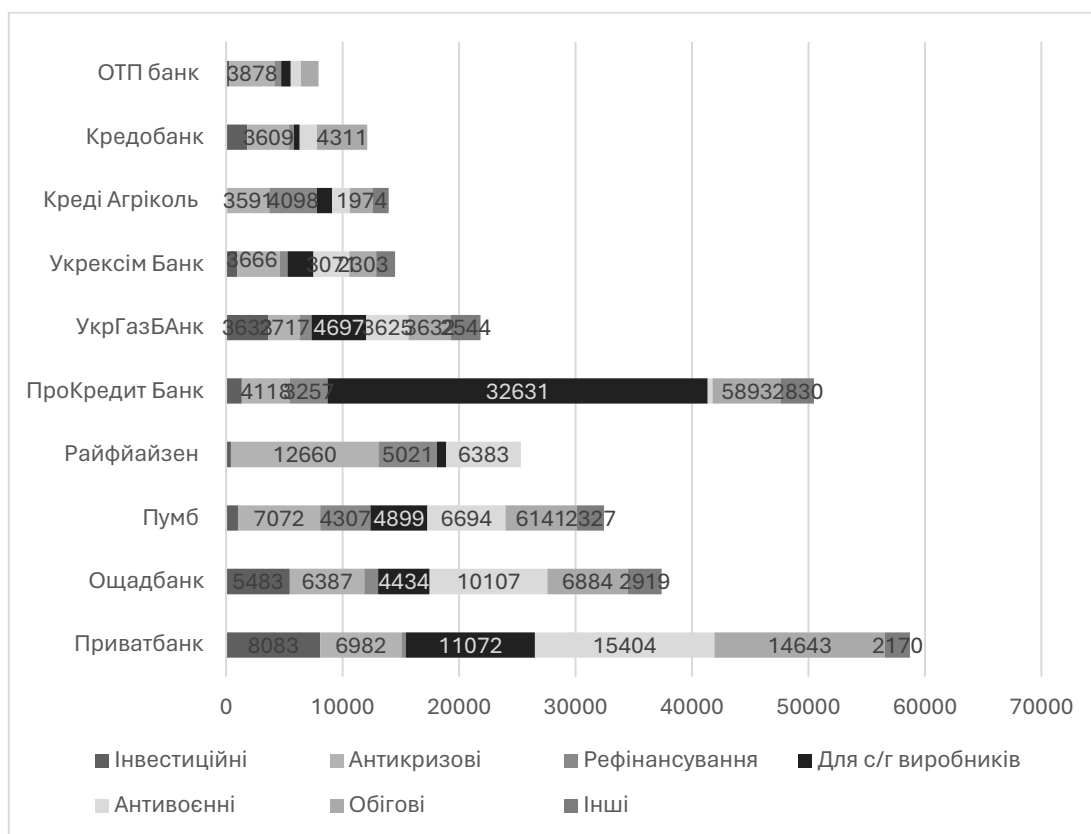

Рисунок 2.11 – Розподіл напрямів кредитування за програмою «5-7-9»

Джерело - Складено автором за даними Міністерства Фінансів [56]

Іншим напрямом, що має забезпечуватися державними банками – іпотечне кредитування. Протягом другого року війни, на фоні зниження облікової ставки, воно зростає - іпотечні кредити зросли у порівнянні з 2022 роком: було укладено 6114 угод на суму 9.1 млрд грн. Для них реалізовано програму "єОселя". Майже всі кредити у 2023-му році видані в межах цієї програми. За цей період, навіть відбувся історичний максимум – частка придбаного житла за кредитні кошти досягла 5,8%, хоча і варто зазначити що загально ринок переживає спад. Державні банки прийняли найактивнішу участь у відповідному напрямі кредитування, зокрема Ощадбанк у 2023-му році видав більше 2 600 кредитів за програмою, і такі показники є вищими за довоєнний період. Ощад при тому, видав майже половину таких кредитів.

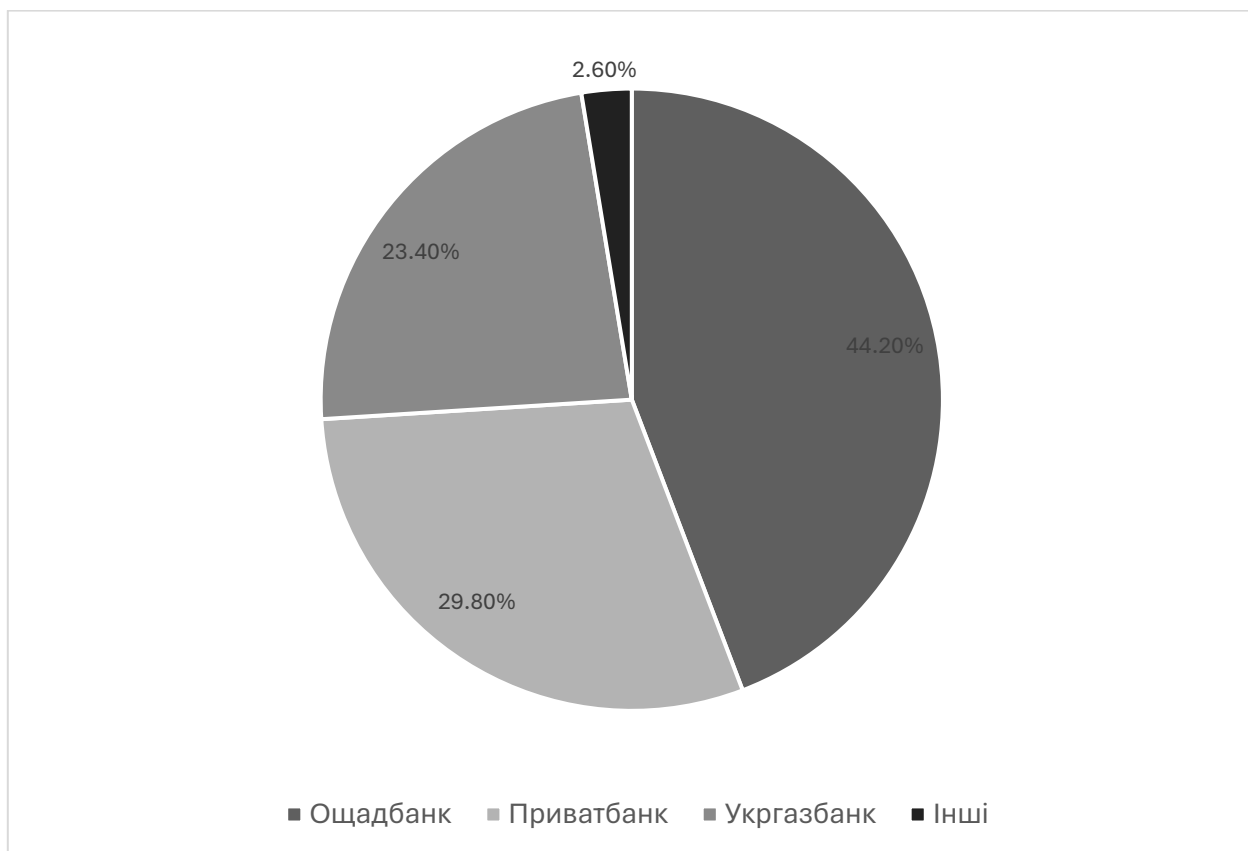

Рисунок 2.12 – Частки банків в кредитуванні за програмою «Єсоеля»

Джерело – складено автором за даними Міністерства Фінансів [56]

Подібні тенденції є позитивними. По-перше державні банки, забезпечуючи відповідні напрями кредитування виконують свої функції з фінансування важливих для держави напрямів. По-друге, поширення програми дійсно корелює з пожвавленням ринку. По-третє, така тенденція свідчить про довіру до фінансових інституцій, яка протягом багатьох років була проблемою в Україні. Нерухомість в Україні в цілому є одним з небагатьох інвестиційних напрямів, що звісно не характеризує ринок позитивно, тому державне втручання саме в цьому ринку, шляхом прийняття певної частки витрат з його розбудови може привести його до швидшого самонасичення. Але спостерігаються і негативні тенденції. По перше – пільгове кредитування обмежене за регіонами і переважна кількість угод укладена в межах Київської області. По друге, частка угод що припадають

При тому, можна побачити ще одну тенденцію: за кожним державним банком спостерігається певна спеціалізація у фінансуванні, що перекликається зі Світовим досвідом. Так, наприклад, у Німеччині іпотеки реалізуються через *Vausparkassen* – ощадно-позикові асоціації. В Україні нема регламентованого на рівні стратегії принципу розподілу функцій державних банків, але відбувається певний природний розподіл.

2.3 Інвестиційна діяльність державних банків

Інвестиції у боргові цінні папери урядів країн Світу – найпоширеніший напрямок інвестицій. Облігації держави вважаються безризиковим інструментом, і активно використовується для диверсифікації активів. Для уряду в свою чергу це спосіб фінансувати видатки за помірними ставками. В Україні ОВДП розміщує Міністерство Фінансів, відповідно цінні папери розміщуються залежно від потреб та можливостей уряду. З моменту відходу від практики «друку» коштів, випуск ОВДП часто пов'язується з тіньовою емісією. Тобто, залучення коштів відбувається не за рахунок їх друку, а за рахунок викупу облігацій регулятором у міністерства фінансів. При тому викуп їх банками – це вже цілком ринкова модель боргового фінансування. Але в Україні, де більша частина активів належить державі, а традиційно основними тримачами ОВДП є державні банки та НБУ, ситуація стає менш однозначною. Також варто зазначити, що на Українському ринку присутня досить обмежений набір інструментів, та майже відсутні похідні інструменти.

Навіть до війни, банки значною мірою переорієнтувалися на низькоризикові ОВДП, заміщуючи потенційну частку кредитування промисловості та домогосподарств. При тому, скорочувалися обсяги торгів корпоративними облігаціями: в 2008 році обсяги склали 205,21 млрд. грн. а у 2018 року вони скоротилися до 33,62 млрд. при зростанні обсягів та частки державних облігацій. [59].

Так, до початку війни, станом на січень 2022-го року в обігу знаходилося облігацій на 1060.71 млрд грн: на балансі НБУ з них 312,61 (29.47%), 547.09 у банків (51.98%), 92,65 (8.73%) у нерезидентів, 83.14 (7.84%) у юридичних осіб та найменша частка у фізичних осіб – 25.16% (2.37%). [44]

Інструмент активно використовувався для роботи з дефіцитом бюджету, особливо – під час війни. Обсяги та умови випуску були достатніми для того, щоб змінити структуру активів сектору (рис 2.11). У структурі активів банків зросла частка вкладень у в цінні папери та довгострокові інвестиції (рис 2.9), відповідно, банки змістили акцент своєї основної діяльності а боргові інструменти витіснили кредитування. Сектор навіть зміг забезпечити собі прибутковість за підсумками першого року війни, переважно саме через надприбутки, тоді ще «четвірки» державних банків, що отримали процентні доходи від вкладень в ОВДП та депозитні сертифікати НБУ. Регулятор за такої динаміки знизив ставки за відповідними інструментами. При тому, у жовтні 2023-го року вже п'ятірка державних банків отримала рекомендацію щодо структури активів у частині цінних паперів. Регулятор рекомендував банкам утриматись від вкладень у облігації країн партнерів. При тому частка державних банків у загальному обсягу вкладень у облігації урядів країн G7 є непропорційно низькою. Так, у державних банків, обсяги активів яких складають понад 50 відсотків від системи, облігацій урядів великої сімки на противагу 2 млрд усіх інших банків [60].

Ухвалення рішення щодо навіть потенційного збільшення регулятор вважає небажаним. Пояснюється це тим, що конвертація валютної ліквідності у цінні папери випущені державами-партнерами, може впливати на обсяги та рішення стосовно міжнародної допомоги. Також, зазначається, що банки таким чином, не використовують усі наявні інструменти запропоновані міністерством фінансів. Сам випадок, може бути оцінений з декількох сторін.

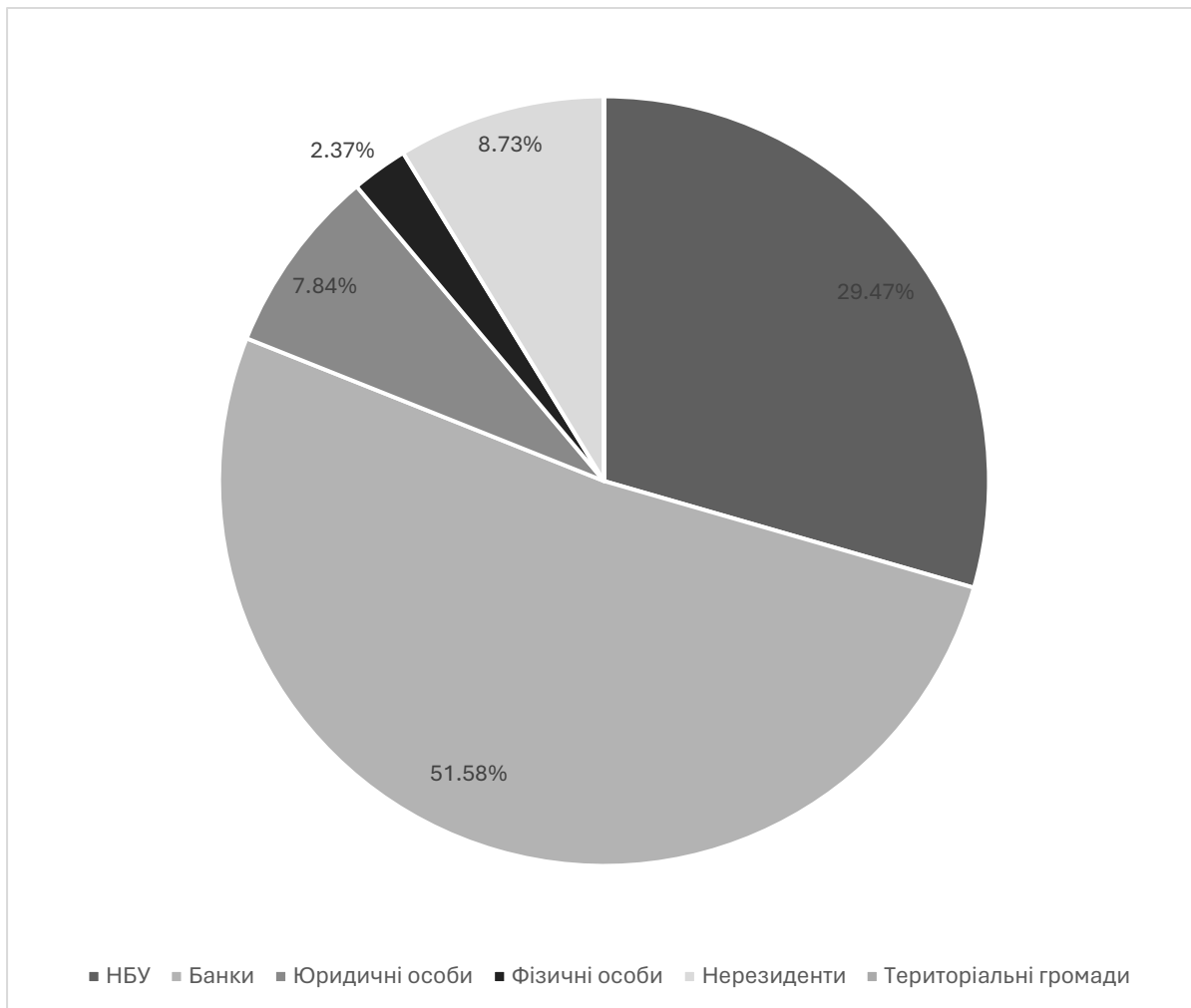

Рисунок 2.13 – Частки розміщених облігацій

Джерело – Джерело – складено автором за даними НБУ [44]

Факт відповідного звернення регулятора засвідчує певний рівень незалежності державних банків. Державні банки, під час війни тяжіють до диверсифікації вкладів, і не використовуються виключно як інструмент тіньової емісії. З іншої - державна інтервенція, що хоч і не має певної законодавчої сили, і виступає у як рекомендація, все ж, порушує принципи роботи ринку, адже регуляторна діяльність має бути пропорційною щодо всіх учасників ринку – приватних та державних банків.

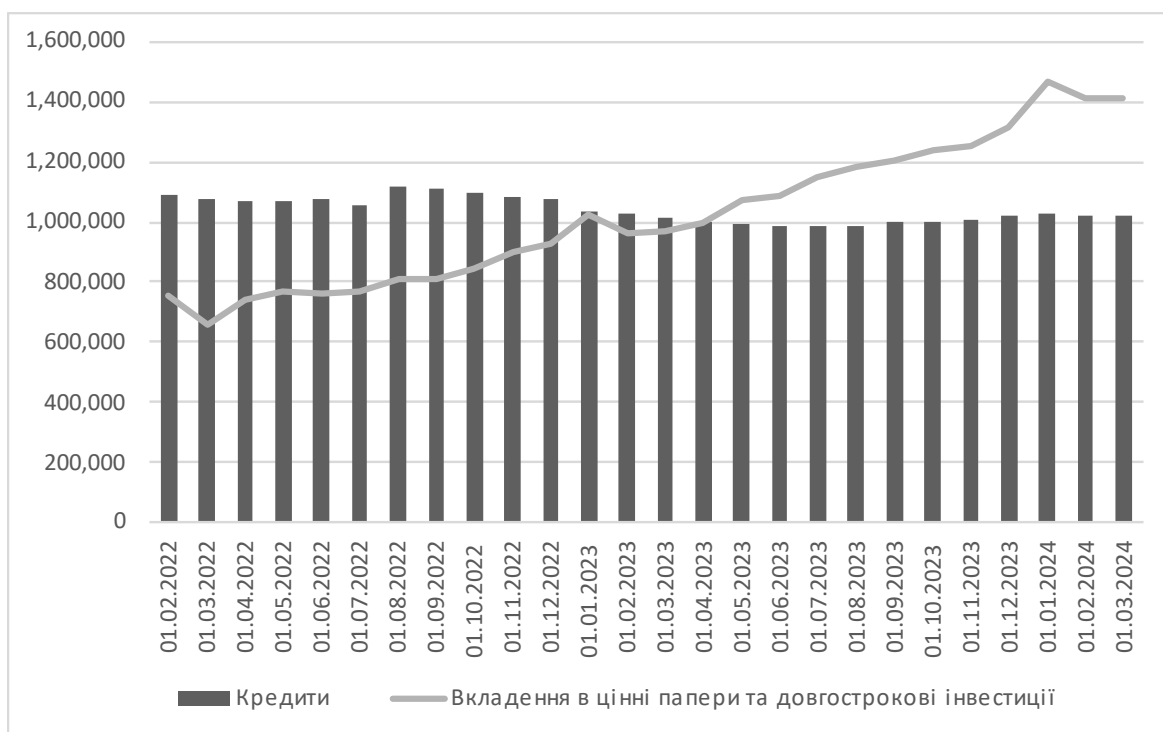

Рисунок 2.14 – Обсяги кредитів та вкладень у цінні папери

Джерело – складено автором за даними НБУ [44]

Загалом, нарощення вкладень у облігації країн партнерів пов'язані з великими обсягами валютних активів на кореспондентських рахунках банків. З початку війни обсяги вимог у українських банків до нерезидентів зріс з 1,122,360 до 2,309,834 – більше ніж удвічі (рис.2.9). Чисті зовнішні активи з 848,297 зросли до 2,158,721 - більше ніж 2.5 рази. Відповідно, певна зацікавленість уряду у подібних ситуаціях може бути виправданою – при дефіцитному бюджеті країни, що значною мірою покладається на міжнародну допомогу, банки нарощують валютні активи на кореспондентських рахунках і таким чином, замість того щоб фінансувати видатки, умовно «виводять» гроші з економіки. При тому ж обсяги вимог до нерезидентів прямо пов'язані з обсягами зростання валютної ліквідності банків, яка в свою чергу підтримується за рахунок залишків на валютних рахунках фізичних та юридичних осіб. Таке зростання – результат панічної конвертації на початку війни. Тоді чинником була девальвація гривні, і громадяни активно переводили свої кошти у валюту. Також,

регулятор впровадив конвертаційні депозити строком на 3 місяці, що дозволяло вивести валюту на рахунки за умови високої прибутковості. Нарощування інструментів також має декілька причин.

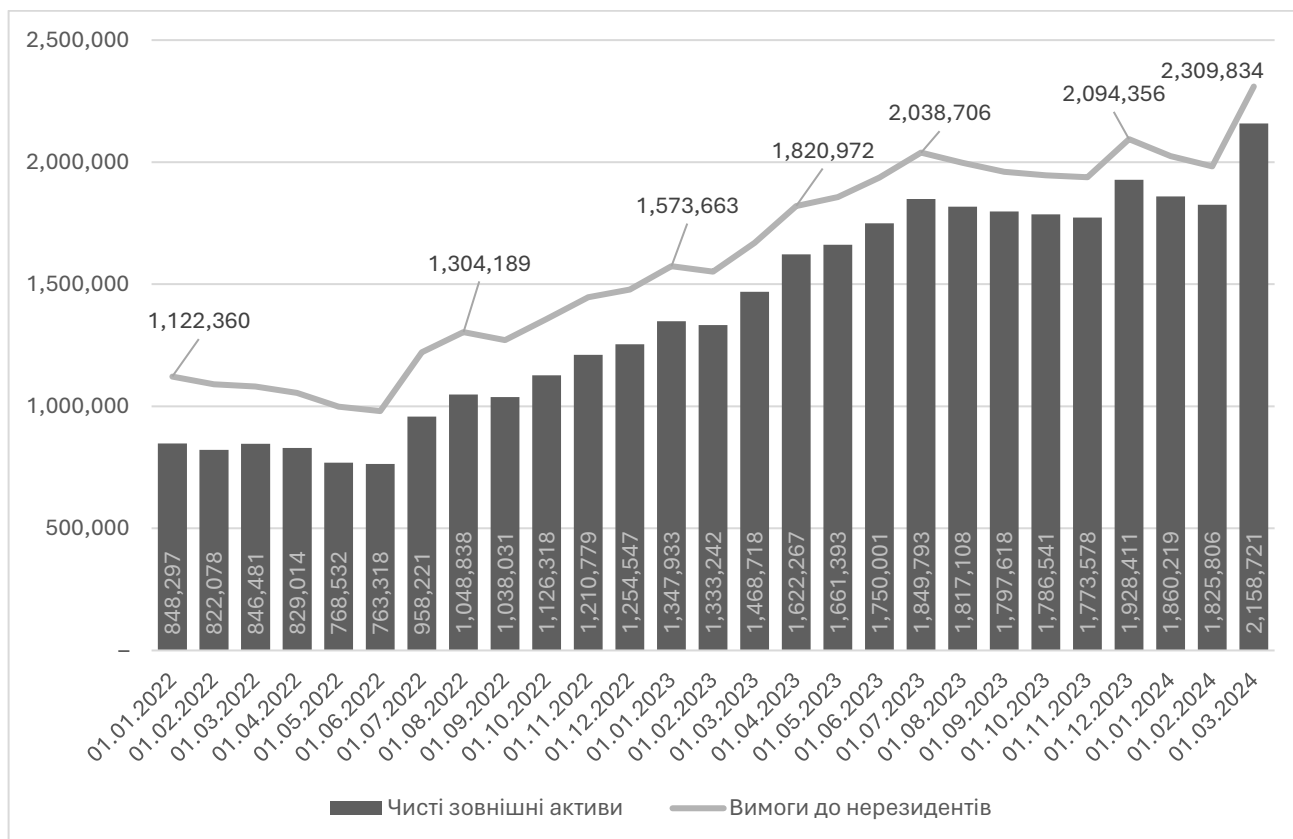

Рисунок 2.15 – Обсяг чистих зовнішніх активів та вимог до нерезидентів

Джерело – складено автором за даними НБУ [44]

Надприбутковість спостерігається саме за ОВДП у державній валюті, в той час як ОВДП у валюті - не такі конкурентні у порівнянні з альтернативами. При тому, представники державних банків заявляли про те, що готові нарощувати частку саме валютних облігацій, але відповідної потреби у валюті уряд, тобто міністерство фінансів не має. Привабливість інвестиційних валютних альтернатив полягає у більш вигідних умовах, для вкладень у валюті, яка відповідає резиденції банку кореспондента. Ставки за депозитами в США, класично, становлять до 3% річних.

Ототожнити з ними можна і середньострокові облігації - загальноприйнята безризикова ставка складає 3% річних, відповідно до ставок за інструментами державної позики США. Коли банк використовує вільну ліквідність за таким напрямом, він має можливість надавати клієнтам конкурентніші умови для депозитів у валюті. Відповідно, регулятор та уряд, обмежуючи державні банки у виборі інвестиційного напрямку, погіршує позицію таких банків на внутрішньому ринку. Такий підхід, цілком виправданий для банків, стратегії яких не передбачали би приватизації. В Україні ж, більша частина державних банківських активів – це націоналізовані роздрібні банки, які як вже було визначено, не мають міняти свою стратегію і працювати на загальних ринкових засадах.

Регулятор наголосив що відмова від залучення облігацій є рекомендаційним а не обов'язковим заходом, що також пов'язаний з оновленням стратегій державних банків, а саме в частині їх інвестиційної діяльності. Дійсно, державні банки для регулятора, як з точки зору капіталізації так і функції є важливішими для уряду, тому така обмежена зацікавленість, тобто направленість рекомендацій виключно на державні банки може бути виправданою.

Державні банки у прийнятті рішень, загалом мають бути абстраговані від державного інтересу, так само як і інші банківські установи, але при тому, регулятор вважає що вкладення у облігації країн великої сімки несе за собою репутаційні ризики. Наразі, навіть за цієї рекомендації, неясно, чи таке застереження стосується повного або часткового обмеження інвестицій. Наразі, за умови зниження облікової ставки, прибутковість ОВДП знизиться, і при тому інтерес до валютних облігацій спричинений ще й тим, що вони є значно ліквіднішими за облігації міністерства фінансів, а загальна інвестиційна діяльність зараз на спаді на фоні рецесійних очікувань, виборів у США та інших причин.

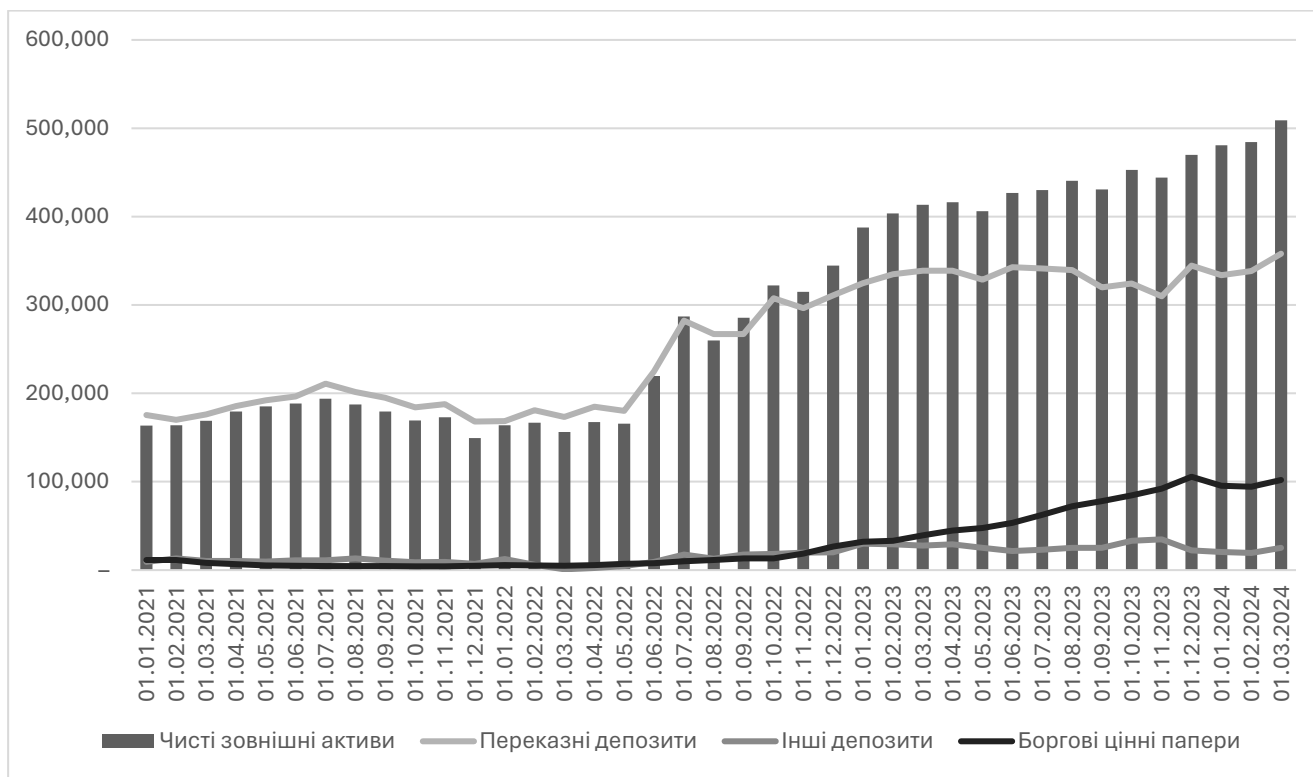

Рисунок 2.16 – Структура зовнішніх вимог українських банків

Джерело – складено автором за даними НБУ [44]

При тому, наразі валютні облігації Міністерства фінансів переважно знаходяться у власності державних банків. Відповідно, саме державні банки займаються фінансуванням потреб уряду. Потенційно це може призвести до легшого врегулювання питань внутрішнього боргу, хоча це і вносить до сектору певний ринковий дисбаланс. Банки, що викуповують ОВДП зараз, можуть потребувати докапіталізації потім, відтягуючи термін приватизації. При тому, ліквідніші активи могли б бути легше конвертовані у структурі нового капіталу банку. Також, варто зазначити, що важливою є загальна рентабельність активів, адже банки – це кредитні установи, і їх придбання буде залежати в першу чергу від їх кредитних портфелів. Так, наприклад, дохідність інструменту склала 19.1% річних у гривні. Загальна тенденція

дійсно є неприродною – деякі банки отримали рекордні для себе прибутки вперше саме під час війни за підсумками 2023-го року.

2.4 Моделювання чинників впливу на обсяг непрацюючих кредитів

Оцінка діяльності державних банків часто пов'язана з часткою проблемних кредитів у банківській системі. З непрацюючими кредитами в свою чергу безпосередньо пов'язане майбутнє цих банків, адже від стану їх балансів залежить їх здатність активно фінансувати потреби держави, їх комерційна діяльність та умови майбутньої приватизації. Для розуміння подальших перспектив, необхідно визначити фактори, що впливають на частку непрацюючих кредитів в Україні адже NPL відіграє ключову роль у стабільності банківського сектору, забезпечення якої лежить саме на державних банках. Фактори які пояснюють обсяги проблемних кредитів містять важливу інформацію для всіх банківських установ. Також, варто зазначити, що обсяг непрацюючих кредитів – універсальний показник, що може охарактеризувати банківський сектор, адже він водночас описує якість операційної діяльності системи, рівень її збитковості/прибутковості, реалізацію кредитного ризику, якість окремих управлінських рішень, платоспроможність клієнтів, якість роботи регулятора, тощо. При тому, показник, не є абсолютним, адже банки не можуть безпомилково оцінити платоспроможність боржника. Останніми роками, якість роботи з кредитним ризиком зростала за рахунок підвищення наглядових стандартів, що також витікає з виконання нормативів кредитного ризику. Тим не менш, важливо визначити зв'язок показників діяльності банків, заходів регулятора та рівню непрацюючих кредитів, для розуміння його передбачуваності та відповідності економічним циклам. Відповідно, якщо NPL, умовно контрольований та відповідає загальноекономічному тренду, можна зробити висновок про відсутність несистемних факторів, що свого часу призвели до зростання рівня непрацюючих кредитів.

Питанням визначення чинників впливу на обсяги проблемних кредитів присвячено велику кількість робіт, та сформовано широкий перелік детермінантів. Їх можна розділити на дві групи: макроекономічні та специфічні банківські. Серед загальноекономічних чинників, що мають зв'язок з рівнем непрацюючих кредитів часто виокремлюється: рівень зростання ВВП; ключова ставка державного банку; рівень інфляції; Серед інших факторів визначається взаємозв'язок між рівнем сформованих резервів банків, рівнем кредитування, часткою кредиту публічному сектору та достатності рівнем достатності капіталу. Фактори що стосуються кредитування та його типів, та висновки щодо нього відрізняються залежно від країни і різні дослідження вказують на відмінні типи залежності між різними типами кредитування та часткою непрацюючих кредитів. Вплив банківського капіталу на NPL є протилежним. З одного боку, у правління банків з нижчими рівнями достатності капіталу і капіталізацією загалом, беруть участь у більш ризикованих проектах. В результаті цієї діяльності відбувається зростання поганого кредиту, що свідчить про негативний зв'язок між банківським капіталом і проблемними кредитами. З іншого боку, банки з високим рівнем капіталу, можуть легше приймати рішення щодо видачі кредиту, оскільки менше обтяжені ризиком банкрутства. [61,62,63]. Відзначається і вплив державної частки: при значній участі державі більше кредитується публічний сектор який генерує більше проблемних кредитів[5].

Сформульовано гіпотези, що мають підтвердити, або спростувати наявність факторів впливу на обсяги непрацюючих кредитів в Україні, серед загально-прийнятих чинників для розуміння відмінності, або ж подібності Українського банківського сектору з іншими. Серед загальних чинників використано облікову ставку НБУ та індекс споживчих цін. Облікова ставка, у випадку зростання має підвищувати вартість кредиту та обмежувати його обсяги. Так, вища ставка має призупиняти зростання непрацюючих кредитів. Фактор інфляції має вказувати на загальний стан економіки, а також – описувати очікування та спроможність. Індекс споживчих цін, загалом, описує певну кризу, і відповідно має позитивно корелювати

з часткою непрацюючих кредитів. Обсяг сформованих резервів, у випадку спадання має вказувати на нижчий рівень кредитного ризику, і відповідно пожвавлення кредитування. Також, важливо визначити кореляцію між самим кредитуванням та рівнем непрацюючих кредитів. Для перевірки гіпотез було проведено оцінку однофакторних лінійних регресій. Значний зв'язок спостерігається між обсягами резервів, обсягами активів за системою та обсягами наданих кредитів.

Таблиця 2.5 - Результати моделювання впливу факторів на показник NPL за допомогою однофакторних регресій

Фактор	R-squared	Коефіцієнт
Обсяг резервів	0.782192	8.15E-07
Обсяг активів	0.364661	-1.05E-07
Обсяги кредитів наданих підприємствам	0.219844	5.70E-05

Джерело - Складено автором на основі розрахунків в програмі EViews8 за даними НБУ [44].

Негативний зв'язок визначено між обсягами активів та NPL. Так, при зростанні обсягів активів частка непрацюючих кредитів спадає. При зростанні обсягів кредитів наданих підприємствам частка непрацюючих кредитів зростає, але пояснювальна здатність у даної однофакторної регресії найнижча. Найсильніший зв'язок виявлено з обсягами резервів:

У результаті фінальної специфікації та оцінювання було отримано наступну модель (1):

$$\text{NPL} = -5.89\text{E-}07 * \text{LOANS}(-3) + 0.007032 * \text{INF}(-2) - 0.006455 * \text{H2}(-2) + 0.004719 * \text{EXRATE}(-3) + 9.30\text{E-}07 * \text{RESERVES} - 0.099942 * \text{C} \quad (1)$$

де:

NPL – Частка непрацюючих кредитів;

LOANS – Обсяги кредитів наданих клієнтам;

INF – Індекс споживчих цін;

H2 – Норматив достатності капіталу;

EXRATE – обмінний курс;

RESERVES – Сформовані резерви

C – Константа

Модель має високу пояснювальну здатність, R-squared складає 0,93. Всі змінні мають достатній рівень значимості (prob нижче за 0.05). В результаті, всі змінні мають невисокі коефіцієнти, що природньо для деяких змінних зважаючи на масштаб. Оскільки існує затримка для того, щоб змінні переклали свої ефекти, було застосовано лаги. Для моделі було використано показник загальних обсягів наданих кредитів, їх зміна була застосована з лагом що складає 3 місяці, оскільки виплата за непрацюючим кредитом за класифікацією МВФ може бути простроченою на 90 днів та більше. Фактор інфляції має позитивну залежність: результати моделювання вказують на зростання обсягів непрацюючих кредитів при підвищенні індексу споживчих цін. Аналогічну залежність показали обсяги сформованих резервів - їх зростання відповідає зростанню частки непрацюючих кредитів. Фактор достатності капіталу обернено залежний до обсягів непрацюючих кредитів. Відповідно, не підтверджується теза про те, що банки за умови виконання капітальних вимог впроваджують більш агресивну політику кредитування.

Таблиця 2.6 - Результат моделювання динаміки частки NPL за допомогою багатфакторної лінійної регресії (2)

Sample (adjusted): 2016M04 2024M03

Included observations: 96 after adjustments

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
LOANS(-3)	-5.89E-07	5.35E-08	-11.01710	0.0000
INF(-2)	0.007032	0.002659	2.644430	0.0097
H2(-2)	-0.006455	0.000772	-8.364030	0.0000
EXRATE(-3)	0.004719	0.000717	6.583478	0.0000
RESERVES	9.30E-07	3.14E-08	29.58150	0.0000
C	-0.099942	0.267773	-0.373234	0.7099
R-squared	0.930860	Mean dependent var	0.418750	
Adjusted R-squared	0.927019	S.D. dependent var	0.084967	
S.E. of regression	0.022954	Akaike info criterion	-4.650187	
Sum squared resid	0.047420	Schwarz criterion	-4.489915	
Log likelihood	229.2090	Hannan-Quinn criter.	-4.585402	
F-statistic	242.3407	Durbin-Watson stat	0.876742	
Prob(F-statistic)	0.000000			

Джерело - Розраховано автором в програмі EViews8 за даними НБУ [44]

У моделі в подальшому була ідентифікована проблема автокореляції, що вказує на потенційну функціональну залежність певних змінних. Відповідно, модель та методи потребують доопрацювання. При тому, логічні зміни до моделі передбачатимуть ряд факторів, що не мають кількісного вираження, адже рівень непрацюючих кредитів залежить від якості управління, потенційного опортунізму; неправомірних дій та специфічних факторів, таких як війна. Необхідність подальшого вивчення пов'язаних ефектів полягає у передбачуваності та пояснюваності зміни частки непрацюючих кредитів, окрім як через конкретні фактори – кредитування пов'язаних осіб та війну.

Висновки до розділу 2

У першому параграфі проведено аналіз економічних нормативів та загальних показників сектору. Більшість нормативів впевнено виконуються на протязі останніх років. Визначено, що нормативи ліквідності значною мірою перевиконуються. Нормативи кредитних ризиків прийшли до норми і банківський сектор позбавився від практики кредитування пов'язаних осіб та інших високоризикових напрямків кредитування. Нормативи достатності капіталу теж мають позитивну тенденцію. Визначено, що за період війни у державних банків найбільших змін зазнали нормативи кредитного ризику. У другому параграфі розглянуто тенденції кредитування державних комерційних банків та їх значний вклад у пільгове кредитування за період війни. Визначено ціла ті стратегії державних банків, що за своєю суттю сформульовані за принципами «розвиткової» теорії діяльності державних банків. Тобто їх діяльність під час війни має бути зосереджена на фінансуванні суб'єктів що постраждали від війни, та стратегічних для України секторів економіки. При тому, на практиці, така діяльність дотується державою, що вказує на певний дисбаланс у секторі, який визнає і регулятор. За відсутності державного банку, що на рівні індивідуальної стратегії та закріплених функцій займався б відповідною діяльністю, створюється додаткова посередницька ланка у вигляді державної ініціативи між державним банком та об'єктом фінансування. Тим не менш, пільгове кредитування реалізоване переважно за рахунок комерційних державних банків, кожен з яких зайняв певний сектор, як от Ощадбанк та іпотечне кредитування. Інвестиційна діяльність банків переважно зосереджена на вкладеннях в державні боргові цінні папери, що є тенденцією останніх років, яка отримала новий розвиток під час війни. Банки почали активно користуватися ще і депозитними сертифікатами НБУ. В останньому параграфі проведено оцінку впливу факторів на обсяг непрацюючих кредитів. У ході моделювання частково підтверджено гіпотези щодо чинників впливу на частку непрацюючих активів.

РОЗДІЛ 3

ПЕРСПЕКТИВИ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНИХ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ

3.1 Потенційна структура державного капіталу в Україні та участь міжнародних організацій

Банківський сектор України зазнавав багатьох змін та приймав різні форми протягом незалежності. Плани держави щодо участі у секторі не можна назвати визначеними та чіткими, навіть за умови виключення проміжку війни. Плани стосовно майже кожного з банків змінювалися, наприклад – Укресім, який від початкової стратегії, в якій мав бути приватизованим, вже потім називався «розвитковим» [64]. Стосовно інших банків, то їх приватизація не була такою стрімкою як планувалося. Самі ж напрямки приватизації не передбачають абсолютної приватизації, адже по 20% відсотків Ошадбанку та Укргазбанку мали відійти одній фінансовій інституції, що не вирішує проблему концентрації активів у секторі. При тому першим в черзі на приватизацію стоїть банк «СЕНС», той що найменше часу провів на балансі держави [65]. Його готові продати одразу з моменту покращення ситуації з безпекою в країні. Серед причин – те, що цей банк є найменш «державним» та найбільш комерційно орієнтованим. Логічно, що він за умови найменшої докапіталізації від держави є найменшим тягарем, або навіть, відносно вигідним. Адже і фінансових проблем він не мав – певний час його у відповідності з законодавством не можна було націоналізувати через те, що він не втратив свою ліквідність. Це можна пояснити тим фактом, що відпливи коштів призупинилися після того, як на загал почала виходити інформація про його націоналізацію – приклад потужної вербальної інтервенції держави. Якщо абстрагуватись від факту його приналежності та зв'язку до російського капіталу, то умови за яких держава націоналізувала СENS-Банк є досить контраверсійними. Інша частина питання – наявні плани щодо участі у капіталі організацій. За усіма ознаками, зберегти свою національність має тільки Укресімбанк.

Над Приватом, Укргазом, та Сенсом не проводилося жодної роботи, що стосувалися б змін у бізнес моделі для того, щоб вони були здатні та адаптовані до обслуговування національних інтересів, окрім фінансування уряду та пільгового кредитування. Частки Ощадбанку та Укргазбанку, по 20% відсотків, мають відійти до однієї міжнародної фінансової організації. Тобто серед найбільших тримачів банківського капіталу будуть IFC, ЄБРР та держава у випадку подальшої співпраці та конвертації у капітал. Для Приватбанку планується продаж 100% міжнародному інвестору. При тому вони триматимуть найбільші роздрібні банки, та ймовірно, нарощуватимуть активи у період повоєнного відновлення. Компенсації за пільгове кредитування також ставлять питання щодо боргу за ними, і того чи зможе держава його профінансувати. Попередні плани щодо частки держави на ринку зображено у таблиці 3.1

Таблиця 3.1 – Плани щодо зменшення частки держави на ринку до 2022-го року

Банк/частка		2017	2018	2019	2020	2021	2022
Ощадбанк	Частка держави у власності(%)	100	100	100	80	80	55
	Частка на ринку(%)	17	18	17	16	16	16
Приватбанк	Частка держави у власності(%)	100	100	100	100	100	0
	Частка на ринку(%)	20	19	18	18	18	18
Укрексім	Частка держави у власності(%)	100	100	100	100	100-80	100-80
	Частка на ринку(%)	13	12	10	8	8	7
Укргазбанк	Частка держави у власності(%)	95	75	75	0	0	0
	Частка на ринку(%)	5	5	5	5	5	5
Загалом(%)		55	53	50	43	42	24

Джерело – складено автором за даними НБУ [44]

Рентабельність цих активів не буде найвищою, але скорочення відносно приватних банків також не відбудеться само по собі, тим самим залишаючи заміщену частку приватних банків, які за воєнний період не так активно приймали участь у пільговому кредитуванні. З поточної динаміки, та попередніх планів, окрім самої приватизації постає нове питання – вирішення проблеми концентрації активів. Поточна стратегія не передбачає основної цілі приватизації – збільшення частки приватного капіталу. Конкурентними банками так і залишаться іноземні установи, що виходячи з попередніх років поступово зростають разом з ринком не ризикуючи своїми позиціями. Державні ж банки, займаючи провідні позиції за всіма напрямками кредитування, зважаючи на принципи ринкової діяльності, також не віддаватимуть свою частку на ринку. Тема впливу іноземного капіталу є досить поширеною і є предметом наукової дискусії. На мікрорівні, вплив іноземного капіталу є моментальним через зростання обсягів капіталу в банківському секторі, шляхом збільшення вимог місцевих банків. Коли такі банки кредитують імпортерів, грошова маса виходить з ринку, не форсуючи подальше розширення внутрішнього кредитування. Крім того, місцевий центральний банк може придбати кошти в іноземній валюті у банку-одержувача, що призводить до збільшення банківських резервів у національній валюті відносно депозитної бази. Якщо ця операція збільшує співвідношення резервів до депозитів вище законодавчого мінімуму, банки можуть використовувати свою надлишкові резерви для збільшення банківського кредиту. Навіть коли капітал надходить до країни, що розвивається, через ринки небанківських активів, такі транзакції можуть вплинути на банківську систему так само, як і пряме розширення банківських зобов'язань. Таким чином, незалежно від того, надходить іноземний капітал на ринок у вигляді прямих іноземних інвестицій, портфельних інвестицій в акціонерний капітал, через випуск облігацій чи банківські запозичення - збільшення депозитів і банківських резервів може призвести до збільшення банківського кредитування, якщо вони не використовуються для імпорту товарів. Установи, що відійдуть міжнародним фінансовим установим не стануть надто

великими конкурентами на ринку комерційних роздрібних банків і навіть відкриють новий напрямок – «Multilateral Development Bank». Багатосторонній банк розвитку - це міжнародна фінансова установа, що утримується двома або більше країнами з метою заохочення економічного розвитку. У таких банках зазвичай є держави члени з двох країн: розвиненої і тієї що розвивається. В такому випадку, міжнародне фінансування стане більш ефективним, адже знизиться рівень трансакційних витрат, у випадку наявності такого агента. Вплив таких організацій на економіку перекликається з визначеними цілями державних банків – розвиток секторів, що не лежать у сфері інтересів приватних комерційних банків. Таким чином, держава передасть частину своїх повноважень установі, що має досвід роботи у різних країнах і при тому є більш «ринковим» учасником економічних відносин. Загалом, інститути фінансування розвитку, включаючи Міжнародну Фінансову Корпорацію (IFC), як правило, дотримуються певної моделі оцінки свого впливу та запровадження економічного розвитку, оцінюючи специфічні показники та більш загальні – наприклад вплив на зайнятість у певному секторі країни. Міжнародна фінансова корпорація (IFC) з групи Всесвітнього за період війни інвестувала в Український приватний сектор понад 400 млн доларів та стала стратегічним партнером уряду з залучення приватних інвесторів. Присутність IFC збільшилася у агросекторі та технологічному секторі, з фокусом на подальше повоєнне відновлення. Також, організація займається розширенням кредитування МСП за участі банків – державних та приватних. Наразі IFC та Світовий Банк продовжують активну роботу з залучення інвестицій, в тому числі розглядається можливість участі приватного сектору у сталій відбудові. За прогнозом IFC, при сценарії, що передбачатиме довоєнну динаміку економічного розвитку обсяг інвестицій складатиме понад 73 млрд доларів, або 18 відсотків від потреб у інвестиціях, визначених у RDNA2. За другим сценарієм, який передбачає активну роботу стосовно економічних реформ та європейської інтеграції, Україна могла б розраховувати на надходження інвестицій приватного сектору у 130 млрд доларів. За такого розвитку, було б покрито третину інвестиційних потреб

визначених у RDNA2. Також, у звіті визначаються пріоритетні реформи, що мають найбільший потенціал досягнення сталого та стійкого відновлення: Сільське господарство; Транспорт та логістика: Енергетика та видобувна галузь; Житло

Реформи у сільському господарстві передбачають завершення земельної та ірігаційної реформ, розширення доступу до фінансування та перехід до сприятливих клімату технологій у сільському господарстві. При виконання цих умов прогнозується обсяг інвестицій у 30 млрд доларів та ще 16 при оптимізації сектору продуктів харчування та напоїв. Серед наведених умов, як виконану, можна зазначити доступ до фінансування, адже сільськогосподарський сектор є однією з найширших груп пільгового кредитування, що активно фінансується державними банками. Викликає питання оптимізація технологій у секторі: її реальність під час війни, а також варто зважати на проблеми з якими зустрілися аграрні реформи країн Євросоюзу, які до того ж не перебували у кризовому становищі подібному до Українського; Реформи у секторі транспорту та логістики передбачають приплив інвестицій у 41 млрд доларів. Реформування державної політики у галузях енергетики могли б створити умови для інвестицій приватного сектору в розмірі \$36 млрд для задоволення потреб а також згенерувати додаткові інвестиційні можливості на суму \$132 млрд; Завдяки впровадженню реформ державної політики, фінансовій допомозі та посиленню співпраці з регіональними забудовниками та фінансовими установами, обсяг інвестицій з боку домогосподарств може перевищити \$30 млрд, і згенерувати інвестиційні можливості на суму 60 млрд доларів, що виходитимуть за межі потреб у відновленні. Такі реформи матимуть велике значення для відновлення припливу капіталів в Україну. [66]

Напрями, що підпадають під «розвиткові» ініціативи міжнародних банків розвитку, зокрема IFC, є впровадження практик сталого розвитку. В Україні вони закріплені в рамках глобальної програми співпраці ООН, та проєктів «Зеленого фінансування та ESG», метою яких є розвиток внутрішньої спроможності фінансових установ з фінансування проєктів "зеленої" енергетики; формування обізнаності на

ринку фінансування "зеленої" енергетики та сприяння розвитку інструментів "зеленого" фінансування, залученню основних зацікавлених сторін до розвитку доступу до "зеленого" капіталу та полегшенню використання власних спеціалізованих інструментів "зеленого" фінансування МФК. Необхідність дотримання відповідних принципів також може тягнути за собою певні ризики, адже саме значна частка стратегічних партнерів у секторі форсує розвиток сталої економіки. Загалом, такі ризики є більш притаманними розвиненим економікам з розвиненими фондовими ринками, де інвестори можуть суттєво переглядати свої стратегії залежно від різноманітних показників діяльності компанії, що не мають безпосереднього впливу на їх комерційну успішність. Сьогодні, в межах співпраці України з ООН за цим напрямком задіяно понад 100 учасників. Серед державних банків звітність стосовно сталого розвитку публікує тільки Укргазбанк, у останньому звіті якого не було вичерпної інформації про ESG діяльність банку. Цей факт засвідчує, що наразі, зелене фінансування та сталий розвиток не є досить розвиненою тенденцією в Україні. Першочергово це стосується стану війни та загалом, новітньої даного напрямку. У подальшому, банки у капіталі яких переважатимуть міжнародні фінансові організації будуть залучені активніше, адже сталий розвиток може бути вагомим аргументом у подальшій економічній співпраці з стратегічними партнерами України. Наразі для Українських банків реалізуються інші ризики, що значно переважають потребу у відповідності соціальним та екологічним нормам та ініціативам.

Фактори ESG, за умови активного впровадження пов'язаних політик та заходів, матимуть значний вплив на банківський сектор України. По-перше, банки оцінюватимуть нову групу ризиків та включатимуть їх у свої системи управління ризиками. По-друге, ефективність ESG є неоднозначною з точки зору безпосередньої фінансової діяльності. Різні наявні дослідження засвідчують різні ефекти окремих компонентів. Наприклад, соціальний компонент позитивно впливає на рентабельність активів (ROA) і рентабельність власного капіталу (ROE). Але банки мають досить специфічну діяльність порівняно з іншими, адже оцінку ризиків вони мають

перекладати на напрямки фінансування. Відповідно, це вплине на їх політику кредитування. Банки, що фінансуватимуть компанії з низьким рейтингом ESG, також ризикують отримати низький рейтинг ESG, що може тягнути за собою репутаційні ризики. При тому, сам факт додатково звітування дозволяє інвесторам оцінювати політику компанії з нової сторони, що додає до прозорості. Загальну оцінку можна сформулювати так: ESG тягне за собою потенційно нижчу рентабельність проектів, але при тому репутаційні прирости, що благотворно впливатимуть на діяльність установи. Для України, запровадження таких практик саме серед банків, матиме сильний мультиплікатор, адже зміна поведінки у кредитуванні змінить і сектори фінансування, особливо коли це стосуватиметься державних банків, які кредитуватимуть стратегічно-важливу інфраструктуру.

Також, у контексті міжнародної співпраці, Україна приєднається до білю про корпоративне управління державних установ, серед яких і державні банки. Наразі запроваджується процедура щодо оцінки діяльності всіх державних банків. Перший етап відбудеться на початку 2025 року (на основі результатів діяльності 2024-го) а ключові результати опубліковані Міністерством Фінансів разом із пропонованими діями та висновками, відповідно до Меморандуму про економічну та фінансову політику в рамках механізму розширеного фінансування EFF з Міжнародним валютним фондом (МВФ), оновленого в рамках його другого огляду. Для цього призначено новий склад незалежних членів наглядової ради державних банків. Наразі Національний банк України оцінює придатність відібраних кандидатів, після чого, на фінальному етапі разом з міжнародними фінансовими організаціями будуть вноситися останні корективи до програми оцінки. Згідно з меморандумом, проект закону (№ 5593-D), який визначатиме структуру корпоративного управління державних підприємств відповідно до нормативів Організації економічного співробітництва та розвитку. Ці реформи також мають пом'якшити фіскальні ризики. Процес приєднання до меморандуму має на меті запровадження регулярної незалежної процедури оцінювання наглядових рад державних підприємств та визначення чітких

критеріїв їх дострокового звільнення. Загалом, це посилить підзвітність, прозорість і розширить повноваження наглядових рад. На час воєнного стану та протягом 12-ти місяців по його завершенню (не більше 3-х років), буде встановлено мінімальний рівень дивідендів державних підприємств. Після прийняття проекту закону № 5593-Д поступово будуть додаватися і нові елементи, наприклад закон передбачатиме звітність щодо фінансового планування державних підприємств. Тим не менш, державні банки знаходитимуться поза правовою базою даного закону. [67;68] Прийняття закону також є частиною євроінтеграційного процесу та програми МВФ. Закон наближає Україну до стандартів ОЕСР і збалансовує їх з вимогами воєнного часу. Закон передбачає, що уряд розроблятиме всебічну політику щодо управління державною власністю. Так, у межах закону визначатиметься не тільки безпосереднє управлінське звітування а і стратегічні положення; мета участі держави у капіталі підприємства. Для стратегічних підприємств акціонер і Мінфін встановлять вимоги через листи-очікування з показниками прибутковості, ліквідності та платоспроможності. Наглядові ради вирішуватимуть, як досягти цих показників. Крім того, наглядові ради матимуть повноваження призначати та звільняти керівників компаній. З'являється система внутрішнього контролю – замість аудиторських комісій з'являються ефективні інструменти: комплаєнс, ризик-менеджмент, внутрішній аудит. Натомість Уряд має розробити та затвердити порядок оцінки діяльності наглядових рад та порядок визначення винагороди. Закон також передбачає чіткий перелік підстав та порядок звільнення членів наглядових рад. Під час роботи над законопроектом Міністерство залучило проект технічної підтримки ЄБРР, а також експертну допомогу надали представники міжнародних організацій, зокрема ЄБРР, МВФ, ОЕСР та USAID.

3.2 Перспективи роботи з непрацюючими кредитами

Зважаючи на те, що переважна більшість поганих кредитів наразі перебуває на балансах державної групи банків, чи не найважливішим питанням у їх ефективній

подальшій діяльності є визначення напрямів роботи з NPL. У попередніх стратегічних планах Національного Банку України зазначалося створення спеціалізованої установи, що мала б займатися менеджментом скорегованих від банків активів. Такі установи називаються «поганими банками» - «bad bank».

Робота інституцій, що займаються агрегацією проблемного боргу є актуальною темою багатьох досліджень. Питання роботи з високим частками поганих активів переважно стоїть у країнах, що потерпіли фінансові кризи і не мали достатньої приватної ініціативи та можливостей для саморегулювання. Найбільше, подібні інституції згадуються у контексті латинської Америки та країн Азії. Велика фінансова криза 2008-го року залишила за собою значну частку непрацюючих кредитів і у Європі. У відповідь, почали з'являтися «погані банки» у вигляді компаній з управління активами, основною ціллю яких є «очищення» балансів проблемних банків. Намагаючись не повторити досвід Японії після глобальної фінансової кризи 2008 року, банки країн Єврозони припустилися тих самих помилок. Банки, наповнені токсичними зобов'язаннями, почали нарощувати обсяги кредитування вже наявних позичальників з проблемними кредитами замість того, щоб заміщати їх кредитування фінансово спроможних або-ж і нових позичальників. Така кредитна поведінка банків, що перебувають у скрутному становищі, спрямована на те, щоб уникнути збитків за непогашеними кредитами призвела до неправильного розподілу кредитних ресурсів, що завдало шкоди платоспроможним компаніям. Жодній іншій економіці в той період не знадобилося більше часу для відновлення. Європейський Центральний Банк попереджав, що боргова стійкість є найбільшим ризиком для фінансової стабільності у разі зростання процентних ставок.

«Bad bank»— це спеціалізована організація, яка приймає на себе проблемні кредити банку та займається їх обслуговуванням. Ідея поганого банку полягає в тому, щоб ізолювати проблемні кредити від здорових активів банку та управляти ними окремо. Це дозволяє банку зосередитися на своїй основній діяльності – кредитуванні. Поганий банк, з іншого боку, може зосередитися на роботі з проблемними

кредитами за допомогою різних засобів серед яких реструктуризація боргу, продаж активів інвесторам або поновлення виплат через судові процедури. Серед переваг, можна виокремити спеціалізацію таких установ і те що вона не конфліктує з основною діяльністю банку. Також, важливою є строковість пов'язаних операцій, яка є більш критичною для банківських установ. Додатково, такі організації можуть більш вільно залучати інвесторів, які зацікавлені в проблемних активах і готові платити за них премію. Це може призвести до вищих відшкодувань для першого банку. Тим не менш, такі установи потребують значних капітальних вкладень, а їх успішна робота часто пов'язана зі сприятливим економічним середовищем. В контексті України, стоятиме питання регуляторного середовища, адже частину їх функцій вже виконували окремі інституції, зокрема це стосувалося ліквідації банків.

В Україні також планувалося створення відповідної інституції у контексті приватизації державних банків, адже розглядалася можливість продажу «хороших» частин банків державного сектору. Але приватні ініціативи, в українських умовах уявити важко. Вперше, займатися обслуговуванням проблемних активів державних банків мав Родовід Банк, але його було ліквідовано. Як «bad bank» фінустанова показала низьку результативність навіть у роботі з власними активами. З 2011 року доходи покривали лише витрати банку, а держава не отримала жодних очікуваних дивідендів. При тому після ухвалення Закону «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» фактично функцію роботи з токсичними активами цілком і повністю взяв на себе ФГВФО. Загалом, Родовід не підходив для такої переорієнтації, адже сам потребував значних інвестицій навіть для викупу поганих боргів і при тому мав свою заборгованість перед Національним Банком. [69]

Висновки до розділу 3

У першому параграфі проведено оцінку поточних планів щодо приватизації державних банків, та потенційної структури власності банків державного сектору.

Наразі, державні банки та регулятор поступово повертаються до питання приватизацій. При тому, існує проблема концентрації активів, яка відповідно до попередніх та поточних стратегій не вирішується. До того ж, не лишається вирішеною проблема непрацюючих кредитів яка призупинятиме відповідні процеси. Виокремлено напрями розвитку сектору, що стосуються державних банків, зокрема ймовірність створення двосторонніх банків розвитку. Загалом, присутня тенденція збільшення присутності міжнародних фінансових інституцій та нарощування їх впливу. Так, наразі приймаються управлінські реформи у всіх державних установах. У другому параграфі наведено перспективи роботи з непрацюючими активами, зокрема можливість впровадження спеціалізованої установи з роботи з проблемними активами.

ВИСНОВКИ

Роль державних комерційних банків в Україні визначається складним взаємозв'язком між напрямками економічного розвитку, проблемами поточної фінансової стабільності та окремих управлінських рішень. Більшість державних банків, історично мають проблемний характер і вони потребували державного втручання через свій розмір та потенційні небажані наслідки для економіки у випадку їх дефолтів. Спадщина непрацюючих кредитів свого часу підірвала довіру громадськості до їх діяльності, через що довгий час однією з наріжних проблем української банківської діяльності була саме недовіра громадян до банківських установ. Роки роботи спрямовані на нормалізацію їх стану дали змогу, якщо не перетворити їх на інструменти «економіки розвитку», то як мінімум, зробити їх відчутним буфером для впровадження монетарної політики. Так, за умови поточних економічних викликів, державні банки відіграють значну роль у Українській економіці, не тільки через свій розмір, але і через надання фінансових послуг регіонам і секторам, які можуть бути проігноровані приватними банками. До війни, державні банки утримуючи половину активів сектору розглядалися виключно як проблема через питання до управління та політичні аспекти. Під час війни, вони стали важливим джерелом фінансування пригніченої економіки, розширивши програми пільгового кредитування. Але метою діяльності державних банків має бути і розвиток приватного сектору. Так, фінансовий сектор має стати ефективним драйвером зростання економіки, і в цьому зростанні так чи інакше прийматимуть участь державні банки. Окрім загальних питань, що стояли і до війни, поступово стане необхідною розробка планів, щодо відходу від зарегульованості банківського сектору, повернення до інфляційного таргетування у чистому вигляді та повернення до втілення планів приватизації державної частки у банківському секторі. Важливою буде і соціальна політика, що стимулюватиме мобілізацію приватного капіталу – так в Україні може отримати розвиток інвестиційна діяльність. Але основним елементом, що забезпечить

економічне зростання є фінансування комерційно успішних проектів. При тому, для нових та систематичних інвестицій, потребуватиме вирішення проблеми частка поганих активів.

У першому частині розглянуто основні засади участі держави у банківському секторі. Переважно, участь держави обґрунтовується цільовим кредитуванням стратегічних секторів економіки, кредитуванням соціально-важливих напрямків на дотаційній основі та забезпеченням інфраструктури; Меншою мірою, відзначається необхідність участі держави за посередництва банків для пом'якшення ринкової асиметрії. Також визначено потенційні негативні наслідки участі держави, зокрема – політична вмотивованість діяльності таких банків, порушення засад конкуренції на вільному ринку. Визначено, що за період війни у державних банків найбільших змін зазнали нормативи кредитного ризику. Тенденції кредитування державних комерційних банків вказують на їх значний вклад у пільгове кредитування за період війни. Визначено цілі та стратегії державних банків, що за своєю суттю сформульовані за принципами «розвиткової» теорії діяльності державних банків. Тобто їх діяльність під час війни має бути зосереджена на фінансуванні суб'єктів що постраждали від війни, та стратегічних для України секторів економіки. Пільгове кредитування реалізоване переважно за рахунок комерційних державних банків, кожен з яких зайняв певний сектор, як от Ощадбанк та іпотечне кредитування. Інвестиційна діяльність банків переважно зосереджена на вкладення в державні боргові цінні папери, що є тенденцією останніх років, яка отримала новий розвиток під час війни. Банки почали активно користуватися ще і депозитними сертифікатами НБУ. Також проведено оцінку впливу факторів на обсяг непрацюючих кредитів, прогнозованість яких є важливим фактором подальшої роботи з поганими активами та очищення банківського сектору. У ході моделювання частково підтверджено гіпотези щодо чинників впливу на частку непрацюючих кредитів. У третій частині визначено перспективи роботи з непрацюючими кредитами, зокрема створення спеціалізованих

установ з обслуговування проблемних кредитів, а також визначено значну участь міжнародних інституцій у розвитку банків державного сектору.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. E.Levy, A.Micco, U. Panizza – «Should the Government Be in the Banking Business? The Role of State-Owned and Development Banks, 2004»
2. Corrigan, G. 1982. “Are Banks Special?” 1982 Annual Report Essay. Minneapolis, United States: Federal Reserve Board.
3. Cecchetti, S., and S. Krause. 2001. “Structure, Macroeconomic Stability and Monetary Policy.” NBER Working Paper 8354. Cambridge, United States: National Bureau of Economic Research.
4. Sherif, Khaled, Michael Borish, and Alexandra Gross, 2003, State-Owned Banks in the Transition: Origins, Evolution, and Policy Responses (Washington: World Bank).
5. J. Gonzalez-Garcia, F. Grigoli - State-Owned Banks and Fiscal Discipline, IMF Working Paper
6. World Bank, 2013, Global Financial Development Report 2013. Rethinking the Role of the State in Finance (Washington: World Bank).
7. Levy-Yeyati, Eduardo, Alejandro Micco, and Ugo Panizza, 2007, “A Reappraisal of StateOwned Banks,” *Economica*, Vol. 7, No. 2, pp. 209–47.
8. «Government takes 68% stake in Royal Bank of Scotland»
URL:<https://www.theguardian.com/business/2009/jan/19/rbs-second-bailout>
9. «Is the Nationalization of Bankia the Start of a True Financial Restructuring for Spain?»
URL: <https://knowledge.wharton.upenn.edu/article/is-the-nationalization-of-bankia-the-start-of-a-true-financial-restructuring-for-spain/>
- 10.«The Nationalisation of Banco Espirito Santo»
URL: <https://www.orrick.com/en/Insights/2014/08/The-Nationalisation-of-Banco-Espirito-Santo-The-Aftermath>
- 11.«Hypo Real Estate's path to nationalization»
URL: <https://www.reuters.com/article/idUSTRE5381WB/>

12. Arnaud Zacharie Secretary General; Gaspard Denis; Research Officer CNCD- The high cost of the bank rescue
13. «Dutch state's ownership of ABN Amro dips under 50%»
URL: <https://www.dutchnews.nl/2023/09/dutch-states-ownership-of-abn-amro-dips-under-50/>
14. A. Michael Andrews – «State-Owned Banks, Stability, Privatization, and Growth: Practical Policy Decisions in a World Without Empirical Proof»
15. Barth, Caprio, and Levine - Bank Regulation and Supervision: What Works Best?
16. La Porta, Lopez-de-Silanes, and Shleifer (2002, p. 280).
17. WORLD BANK. 2017 SURVEY OF NATIONAL DEVELOPMENT BANKS
URL: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/977821525438071799/pdf/2017-Survey-of-National-development-banks.pdf>
18. P. Sapienza «The Effects of Government Ownership on Bank Lending»
19. Omran, Mohammed. (2007). Privatization, State Ownership, and Bank Performance in Egypt. World Development. 35. 714-733.
20. Rao, K. Rama Mohana, and Tekeste Berhanu Lakew. 2012. «Cost Efficiency and Ownership Structure of Commercial Banks in Ethiopia: An Application of Nonparametric Approach» European Journal of Business and Management 4: 36–47.
21. Sathye, Milind. 2005. «Privatization, Performance, and Efficiency: A Study of Indian Banks. Vikalpa» 30: 7–16.
22. Nadiia Davydenko, Svitlana Boiko, Olena Cherniavska, Maryna Nehrey «Analysis of the Impact of State-Owned Banks on the Sustainability of Public Finances»
- 23.2 Smovzhenko, T. S., Lyutyy, I. O., & Denys, O. B. (2019). КОРПОРАТИВНЕ УПРАВЛІННЯ В ДЕРЖАВНИХ БАНКАХ. Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice, 2(29), 73–79.
<https://doi.org/10.18371/fcaptp.v2i29.171882>
24. А. О. Касич, О. О. Підкуйко, І. М. Коротенкова «РОЛЬ ДЕРЖАВНИХ БАНКІВ У РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ»

- 25.V. Ohorodnyk. – «THE STATE-OWNED BANKS SPECIFIC FEATURES IN UKRAINE»(2018). Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво, 6(105)
URL: <https://www.europub.co.uk/articles/-A-563484>
- 26.Закон України «Про банки і банківську діяльність»
URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text>
- 27.Національний банк Рішення "Про розподіл банків на групи" від 20.02.2024 N 24/142-рк - <https://ips.ligazakon.net/document/MN028132>
- 28.Засади стратегічного реформування державного банківського сектору (стратегічні принципи)
URL:<https://mof.gov.ua/storage/files/20200814%20SOB%20Strategy.pdf>
- 29.Сайт Національного Банку України. «Стратегія Національного банку до 2025 року (припинена у 2023 році)» - <https://bank.gov.ua>
- 30.«Укргазбанк націоналізують» - <https://www.ukrgasbank.com/news/6276->
- 31.НБУ: НАЦІОНАЛІЗАЦІЯ УКРГАЗБАНКУ БУЛА ПОМИЛКОЮ - <https://finbalance.com.ua/news/nbu-natsionalizatsiya-ukrhazbanku-bula-pomilkoyu>
- 32.КАБІНЕТ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ ПОСТАНОВА від 18 грудня 2016 р. № 961 Київ «Деякі питання забезпечення стабільності фінансової системи»
- 33.«Націоналізація ПриватБанку правомірна – суд апеляційної інстанції» URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/natsionalizatsiya-privatbanku-pravomirna--sud-apelyatsiynoyi-instantsiyi>
- 34.«Коли та навіщо націоналізували банки в Україні І як це вплинуло на банківську систему»
URL:<https://finance.ua/ua/goodtoknow/nacionalizovani-banky-v-ukraini>
- 35.«ПриватБанк. Справа на \$10 млрд. За лаштунками найскандальнішої реструктуризації в історії України» - URL <https://forbes.ua/company/privatbank-sprava-na-10-mlrd-za-lashtunkami-nayskandalnishi-restrukturizatsii-v-istorii-ukraini-19052021-1461>

36. Sense Bank (Альфа-банк). Чому Україна націоналізувала великий банк і які будуть наслідки – URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-66268627>
37. Верховна Рада ухвалила закон, який дозволить націоналізацію Sense Bank Михайла Фрідмана - <https://forbes.ua/news/verkhovna-rada-ukhvalila-zakon-pro-natsionalizatsiyu-sens-banku-mikhayla-fridmana-29052023-13892>
38. Офіційна заява НБУ щодо потенційного інвестора для АТ "СЕНС БАНК" - <https://bank.gov.ua/ua/news/all/ofitsiyna-zayava-nbu-schodo-potentsiynogo-investora-dlya-at-sens-bank>
39. Приватизація Ощадбанку можлива за 4 роки після завершення війни URL: <https://finclub.net/ua/news/privatyzatsiia-oshchadbanku-mozhlyva-za-4-roky-pislia-zavershennia-viiny.html>
40. «Приватизацію Ощадбанку відклали»
URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2022/07/12/689118/>
41. «Ощадбанк та ЄБРР підписали мандатний лист у рамках дорожньої карти приватизації банку» <https://www.oschadbank.ua/news/osadbank-ta-ebrr-pidpisali-mandatnij-list-u-ramkah-doroznoi-karti-privatizacii-banku>
42. Етапи розвитку <https://www.eximb.com/ua/bank/press/history/>
43. Мінфін має намір продати 20% акцій Ощадбанку і Укрексімбанку - https://lb.ua/economics/2016/02/11/327698_minfin_sobiraetsya_prodat_20_aktisy.html
44. Сайт національного банку України <https://bank.gov.ua>
45. Банки держави-агресора більше не працюватимуть в Україні
<https://bank.gov.ua/ua/news/all/banki-derjavi-agresora-bilshe-ne-pratsyuvatimut-v-ukrayini>
46. «Які банки в Україні були ліквідовані після 24 лютого 2022-го»
URL: <https://businessua.com/finance/90792yaki-banki-v-ukraini-buli-likvidovani-pislya-24-lyutogo-2022-go.html>

47. Національний банк пропонує запровадити мораторій на скорочення мережі відділень державних банків під час війни
<https://bank.gov.ua/ua/news/all/natsionalniy-bank-proponuye-zaprovaditi-moratoriy-na-skorochennya-mereji-viddilen-derjavnih-bankiv-pid-chas-viyni>
48. НБУ: Звіт про оцінку стійкості банків у 2023 році -
<https://bank.gov.ua/ua/news/all/zvit-pro-otsinku-stiykosti-bankiv-u-2023-rotsi>
49. Правління Національного банку України П О С Т А Н О В А 24 лютого 2022 року №22 Про особливості підтримання ліквідності банків у період дії воєнного стану
https://bank.gov.ua/ua/legislation/Resolution_24022022_22
50. «Пом'якшено низку валютних обмежень та з огляду на рекордну ліквідність банківської системи змінено умови надання рефінансування банкам (оновлено)»
 URL: https://bank.gov.ua/ua/news/all/pomyaksheno-nizku-valyutnih-obmejen-ta-z-oglyadu-na-rekordnu-likvidnist-bankivskoyi-sistemi-zmineno-umovi-nadannya-refinansuvannya-bankam?utm_campaign=news&utm_medium=push-link&utm_source=push
51. Правління Національного банку України: Постанова «Про затвердження Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями»
 URL: https://bank.gov.ua/ua/legislation/Resolution_30062016_351
52. «ДОСТУПНІ КРЕДИТИ 5-7-9%: ВІД ПОЧАТКУ ДІЇ ПРОГРАМИ БІЗНЕС ОТРИМАВ 70 ТИСЯЧ КРЕДИТІВ НА 225 МЛРД ГРН»
 URL: <https://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=e57400be-bc28-43b3-b50d-da4e534310f4&title=DostupniKrediti5-7-9>
53. «Основні (стратегічні) напрями діяльності банків державного сектору на період дії воєнного стану та післявоєнного відновлення економіки»
 URL: <https://mof.gov.ua/storage/files/%D0%9E%D1%81%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D1%96%D0%9D%D0%B0%D0%BF%D1%80%D1%8F%D0%BC.pdf>

54. «Як і для кого працює програма доступних кредитів "5-7-9"»
URL: <https://suspilne.media/189976-ak-i-dla-kogo-pracue-programa-dostupnih-kreditiv-5-7-9/>
55. «Зміни до програми «Доступні кредити 5-7-9%»: підтримка посівної кампанії та активація підприємництва»
URL: https://mof.gov.ua/uk/news/zmini_do_programi_dostupni_krediti_5-7-9_pidtrimka_posivnoi_kampanii_ta_aktivatsiia_pidpriemnitstva-3374
56. Сайт Міністерства фінансів України <https://mof.gov.ua/uk/>
57. Уряд погасив 1,6 мільярда заборгованості банкам-учасникам програми кредитування "5-7-9%"
URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2024/02/29/710596/>
58. «НБУ виступає за зміну програми кредитування «5-7-9%», зокрема і щодо компенсації процентної ставки банкам»
URL: <https://forbes.ua/news/nbu-vistupae-za-zminu-programi-kredituvannya-5-7-9-zokrema-i-shchodo-kompensatsii-protsentnoi-stavki-bankam-20032024-20012>
59. Долінський Л. Б. - «КРЕДИТНО-ІНВЕСТИЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ: ТЕОРІЯ, МЕТОДОЛОГІЯ, ПРАКТИКА»
60. Нацбанк піддав критиці держбанки за вкладення в держпапери G7 замість валютних ОБДП - <https://www.epravda.com.ua/news/2023/10/27/705940/>
61. Petr Jakubík and Thomas Reininger – «What are the Key Determinants of Nonperforming Loans in CESEE?»
62. M.A. Khan, A. Siddique, Z. Sarwar - «The effect of credit risk management and bank-specific factors on the financial performance of the South Asian commercial banks»
URL: <https://www.emerald.com/insight/search?q=Asima%20Siddique>
63. Salas, M., Lamothe, P., Delgado, E. *et al.* Determinants of Nonperforming Loans: A Global Data Analysis. *Comput Econ* (2024).
URL: <https://doi.org/10.1007/s10614-023-10543-8>

- 64.«Противник радикальної податкової реформи. Міністр фінансів Сергій Марченко про бюджет, митницю, курс та методи моніторингу доходів — інтерв'ю»
URL:<https://biz.nv.ua/ukr/finance/sergiy-marchenko-rozpoviv-pro-derzhbyudzheth-ta-podatkovu-amnistiyyu-interv-yu-nv-novini-ukrajini-50199720.html>
- 65.«Угорська банківська група зацікавилася приватизацією Сенса Банку»
URL:<https://finclub.net/ua/news/uhorska-bankivska-hrupa-zatsikavylasia-pryvatyzatsiieiu-sens-banku.html>
- 66.«Private Sector Opportunities for a Green and Resilient Reconstruction in Ukraine»
URL:<https://www.ifc.org/en/insights-reports/2023/private-sector-opportunities-for-a-green-and-resilient-reconstruction-in-ukraine>
- 67.«Ukraine to adopt bill on governance of SOEs by early 2024, in 2024 to assess performance of state-owned banks» — memorandum with IMF
URL:<https://en.interfax.com.ua/news/economic/953644.html>
- 68.«Reform of state-owned enterprises: President signs important law improving corporate governance»
URL:<https://www.kmu.gov.ua/en/news/reforma-derzhpidpriemstv-prezydent-pidpysav-vazhlyvyi-zakon-shcho-vdoskonaliuie-korporatyvne-upravlinnia>
- 69.«Bad bank, який луснув: чому «Родовід» не впорався з розчищенням токсичних боргів»
URL:<https://mind.ua/publications/20254217-bad-bank-yakij-lusnuv-chomu-rodovid-ne-vporavsya-z-rozchishchennyam-toksichnih-borgiv>

ДОДАТКИ

Додаток А - Результат моделювання оцінки впливу резервів на частку NPL за допомогою однофакторної лінійної регресії

Date: 06/03/24 Time: 23:05

Sample: 2016M01 2024M03

Included observations: 99

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
RESERVES	8.15E-07	4.37E-08	18.66404	0.0000
C	0.065008	0.019219	3.382506	0.0010
R-squared	0.782192	Mean dependent var	0.415758	
Adjusted R-squared	0.779947	S.D. dependent var	0.085369	
S.E. of regression	0.040047	Akaike info criterion	-3.577547	
Sum squared resid	0.155562	Schwarz criterion	-3.525120	
Log likelihood	179.0886	Hannan-Quinn criter.	-3.556335	
F-statistic	348.3463	Durbin-Watson stat	0.164268	
Prob(F-statistic)	0.000000			

Джерело - Розраховано автором в програмі EViews8 за даними НБУ [44]

Додаток Б - Результат моделювання оцінки впливу обсягу активів на частку NPL за допомогою однофакторної лінійної регресії

Sample (adjusted): 2016M05 2024M03

Included observations: 95 after adjustments

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
ASSETS	-1.05E-07	1.44E-08	-7.306060	0.0000
C	0.600314	0.025690	23.36738	0.0000
R-squared	0.364661	Mean dependent var		0.419684
Adjusted R-squared	0.357829	S.D. dependent var		0.084921
S.E. of regression	0.068052	Akaike info criterion		-2.516260
Sum squared resid	0.430690	Schwarz criterion		-2.462495
Log likelihood	121.5224	Hannan-Quinn criter.		-2.494535
F-statistic	53.37852	Durbin-Watson stat		0.041628
Prob(F-statistic)	0.000000			

Джерело - Розраховано автором в програмі EViews8 за даними НБУ [44]

Додаток В - Результат моделювання оцінки впливу обсягу активів на частку NPL за допомогою однофакторної лінійної регресії

Sample (adjusted): 2016M02 2022M05
Included observations: 76 after adjustments

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
BIZLEND	5.70E-05	1.25E-05	4.566493	0.0000
C	0.377932	0.015020	25.16113	0.0000
R-squared	0.219844	Mean dependent var		0.432500
Adjusted R-squared	0.209302	S.D. dependent var		0.089221
S.E. of regression	0.079336	Akaike info criterion		-2.204283
Sum squared resid	0.465772	Schwarz criterion		-2.142948
Log likelihood	85.76274	Hannan-Quinn criter.		-2.179770
F-statistic	20.85286	Durbin-Watson stat		0.098061
Prob(F-statistic)	0.000019			

Джерело - Розраховано автором в програмі EViews8 за даними НБУ [44]

Додаток Г - Результат тесту на автокореляцію залишків

Breusch-Godfrey Serial Correlation LM Test:

F-statistic	216.7866	Prob. F(2,96)	0.0000
Obs*R-squared	80.97004	Prob. Chi-Square(2)	0.0000

Test Equation:

Dependent Variable: RESID

Method: Least Squares

Date: 06/03/24 Time: 23:22

Sample: 2016M01 2024M03

Included observations: 99

Presample missing value lagged residuals set to zero.

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
RESERVES	-1.27E-09	4.14E-09	-0.306246	0.7601
RESID(-1)	0.884494	0.102008	8.670871	0.0000
RESID(-2)	0.023328	0.102121	0.228431	0.8198
R-squared	0.817879	Mean dependent var	0.002851	
Adjusted R-squared	0.814085	S.D. dependent var	0.042028	
S.E. of regression	0.018122	Akaike info criterion	-5.153569	
Sum squared resid	0.031526	Schwarz criterion	-5.074929	
Log likelihood	258.1017	Hannan-Quinn criter.	-5.121752	
Durbin-Watson stat	2.004317			

Джерело - Розраховано автором в програмі EViews8 за даними НБУ [44]

